

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מְתוֹרְתֶךָ

נְפִלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

הבעלות על רכוש היא חלק מהנשמה
והפקעתה נחשבת כנטילת הנשמה.
כתוב ש"ממונם של צדיקים חביב עליהם יותר מגופם"
וחז"ל מפרשים את "בכל מאדך" כ"בכל ממונך" –
הבעלות שייכת לחלקים הגבוהים של הנשמה,
המתגלים בקנייניו של האדם דווקא.

[מתוך השיעור "נפש בעליו יקה"]

ויחי תשפ"ד

ויחי ה'תשפ"ד

24 אילה שלוחה
 אבן עזרא
 נפתלי מניח תפילין

26 הסיפור החסידי
 שני מוחות בראש אחד
 רבי צבי אלימלך מדינוב

28 מענות ותשובות
 תשובות הרב לשואלים
 מה ללמוד עם גויים
 ואיך מתקנים מדה רעה

29 פֶּאָזֶז' אָלְקִים
 אֶלְקִים חֲשֵׁבָה לְטִבָּה
 רְזִי יִלְמַד אוֹתָנוּ אִיךְ לְהַפְךָ
 אֶת מִדַּת הַדִּין לְחֶסֶד וְכִיצַד לְרְאוֹת
 אֶת הַטּוֹב שֶׁבְּכָל יְהוּדִי

04 זכות הקנין
 נקודה מעובדת
 ההתמודדות האמתית עם הפגיעה
 שבגזל אלים

05 "נפש בעליו יקח"
 שיעור ברמב"ם היומי
 ההבדל הפנימי בין גניבה לגזל, זיקת
 האדם לממונו, הפגיעה שבהפקעת
 הממון והתיקון הנפשי-פנימי

16 פרוצף של מויק
 הקדמה לספר נזיקין
 התבוננות בשרשי איסורי נזיקין

22 מלכות יהודה
 אהבת שלום
 מלך עלידי דמוקרטיה

העלון מופק ע"י עמותת אוהבים להיות יהודים

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | עיצוב: דעה צלף אביחיל | מערכת: הרב יוסף פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעדי

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל בית ישראל די בכל אתר ואתר ובתוכם לקוראינו היקרים. לפניכם גליון **נפלאות** לשבת **פרשת ויחי חזק**, **מלא בכל טוב כתמיד**.
השבוע בגליון:

שני שיעורי הגליון שלנו הינם שני חלקים משיעור ארוך ויסודי ברמב"ם היומי [במסלול ג' פרקים ליום], שלבד מביאור הלכה פרטית, כלל בתוכו **הקדמה כללית לספר נזיקין במשנה תורה**, הקובעת ברכה לעצמה.

בשיעור הראשון – **"נפש בעליו יקח"** – שיעור בעיון **הלכתי חסידי** בחיק המשפחה, מבאר הרב את **החילוק בין גניבה לגזל בהלכה ובפנימיות**. השיעור דן **בשרש הרוחני** של כל אחד מהם – **מוחין ומידות**, **בזיקת האדם לממונו** וממילא בפגיעה כשממונו מופקע ממנו ומשם **לתיקון הרוחני** הנדרש בעקבות כך. כמו שיעורי הרמב"ם הקודמים שהתפרסמו עד כה, גם בשיעור זה מופיעים **יסודות חשובים בלמדנות חסידית**.

בשיעור השני – **פרצוף של מזיק** – הרחיב הרב את היריעה לכדי **הקדמה כללית לספר נזיקין** במשנה תורה, בה ניתח הרב את **מבנה הספר** על הלכותיו והציג **מבנה פנימי של סוגי הנזק לחולת**. "מאן דבעי למהוי חסידא" ילמד בעיון את השיעור, אליבא דנפשיה, ויראה ישועות – "ישועות" זה סדר נזיקין".

שימו לב למדור **אהבת שלום**, העוסק בסוגיא האקטואלית מתמיד של **המנהיגות הראויה**. **ואם לא די לכם בסיפורים** המופיעים במדור **הסיפור החסידי**, תוכלו למצוא עוד כמה **במדור לילדים**, שם גם ילמד אותנו רזי **איך באמת לראות את הטוב שבכל יהודי**.

סדר הלימוד לשבוע פרשת שמות הבעל"ט: נ"ך יומי – **מלכים א'** פרק יח: **מלכים ב'** פרק ב; **משנה** – **נדרים** פרק ו.

שבת שלום ומבורך,
המערכת

להקדשת הגליון או מדור לזכות או לע"נ יקיריכם
שלחו הודעה לאלעזר במספר 052-5065243

זכות הקניין

ופגיעה אלימה בו מורגשת כניתוח־ללא־הרדמה בו נעקר מהאדם חלק מנשמתו. לכן מדמה התורה את לקיחת הבעלות הזו ללקיחת הנפש – את נפש בעליו יקח". השיקום של הפגיעה הזו נעשה על ידי קיום מצות "והשיב את הגזלה", בה הגולן מחזיר את שנטל ומקים לתחיה את כח הבעלות שנפגע ומת בגזל.

אכן, הזיהוי של הפגיעה הנפשית בגזל מכון גם למקום עמוק ופנימי של שיקום – גם במקרים בהם לא ניתן להחזיר את החפץ הנגזל ובכך 'להחזיר את הגלגל אחורה': את אותה הלכה שמתארת את חומרת הגזל מסיים הרמב"ם בכך שכאשר החפץ הנגזל אבד, והגולן המתחרט והחפץ בתשובה מחזיר תמורתו את שוויו הכספי, רוח חכמים נוחה ממי שמוחל לגולן "כדי לקרב הדרך הישרה על השבים". על הגולן להתחרט באמת על שפגע בזכויות הקניין של הנגזל, ולעשות ככל שביכולתו כדי לפצותו, אך כח הבעלות יחזור אל הנגזל רק כאשר הוא יצליח למחול לו בלב שלם ואף בשמחה (מחילה במחול...). דווקא הבעלים על הרכוש איננו משועבד לו ומוגדר לפיו, והוא יכול למחול עליו. המחילה מגלה שכח הבעלות של האדם איננו רכושנות חיצונית, כזו ה'מתחרה' עם בעלותו של ה' על הבריאה כולה, אלא זיקה פנימית־נשמתית לממד הפנימי־נשמתי של חפציו – זיקה בה איש לא יכול לפגוע, ודווקא מתוכה מתברכים ומתרבים גם נכסיו הגשמיים.

חברה אנושית מתוקנת יכולה להתקיים רק מתוך זהירות ברכוש הזולת – "שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל, שנאמר 'כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ'". מציאות של גזל תביא, במהירות רבה, לא רק לפגיעה ברכוש הזולת אלא גם בנפשו. לכן דיני ממונות הם מיסודות חלק ה"משפטים" של התורה, המצוות המובנות גם בשכל, איסור גזל חל על בני נח והם מחויבים גם במצות "דינים". מהיהודי דורשת התורה לא להסתפק בהמנעות מלשלוח את ידו ברכוש הזולת – עליו לגדור את עצמו גם בנפשו פנימה, לא להתאוות לרכוש הזולת או לחמוד אותו, אלא לחפץ בטובת הזולת ולחבב את רכושו כרכושי שלי.

בהגות המודרנית, היסוד הזה, ההכרחי לקיום החברה, 'שודרג' לכדי חלק מהגדרת זכויות וחירויות הפרט, עד ש"זכות הקניין" נתפסת כמשהו יסודי באנושיות – ביטוי לחופש האדם ועליונותו על הטבע. האם לתפיסה הזו יש מקום על פי תורה?

הרמב"ם פוסק ש"כל הגזול את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר 'כן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו יקח'". גולן, הלוקח בחזוק־יד את רכושו של הנגזל, מפקיע בכוח את בעלותו על החפץ. כח הבעלות של האדם הוא חלק עיקרי ואף גבוה מנשמתו, שעל כן "צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם",

שיעור

שיעור ברמב"ם היומי (ח"א)

"נפש בעליו יקח"

קיצור מהלך השיעור

כל חברה מתוקנת מבוססת על **זהירות מלקיחת השייך לזולת** ללא רשותו, וגזר דינם של **דור המבול** נחתם על הגזל. אכן, המשפט העברי ולשון הקדש מתייחדים בהבחנה **בין גניבה וגזל** – בין לקיחת ממונו של הזולת **בסתר** ובערמה ללקיחת ממונו בכח **ובגלוי**. **פרק א** של השיעור משווה בין שני האופנים עם **צדדי החומרה** שיש בכל אחד מהם – החכמה להרע שבגניבה והאלימות רעת הלב שבגזל. **פרק ב** מתמקד בדברי הרמב"ם **שהגזלן הוא כנוטל נשמה**, לאור שיחה של הרבי על הלכה זו, ומעמיק להסביר את **זיקת האדם לממונו** – את הפגיעה העמוקה כשבעלותו מופקעת בכח וגם את הכח לתקן את הפגיעה הזו באופן נפשי-פנימי. בשיעור היו גם הקדמות כלליות **למושגי הניזקין** ולאיסורי הפגיעה בזולת, המודפסות לקמן בפני עצמן כחלק ב של השיעור. כמובן, יש זיקה עמוקה בין שני החלקים, וגם בתוך חלקו הראשון של השיעור – בפנים וגם בהערות – ישנם כמה מהלכים כלליים כאלו. שימו לב גם ליסוד חשוב בדרך הנכונה **ללמדנות חסידיית** שמודגש לקראת סוף השיעור.

א. בין גניבה לגזלה

גניבה וגזלה – בסתר ובגלוי

בלימוד הרמב"ם מגיעים כעת להלכות גניבה^א ומיד אחר כך להלכות גזלה ואבדה^ב.

נרשם ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה. אור לי"ט טבת תשפ"ד - כפ"ח.

א החל מ"ג טבת (יום ה'בהו שב'תהו) תשפ"ד - בשיעור הרמב"ם היומי ג"פ. בהבא לקמן ראה המובא במדור 'הלכה יומית לעיון ברמב"ם' בחוברת הדבר מלכות.

ב החל מי"ז טבת.

הנושא שלנו היום הוא ההבדל בין גניבה לגזלה¹ – שתי מצוות בתורה². לפי פשט, ההבדל הוא שגניבה היא בסתר וגזלה היא בגלוי, שתוקף את חברו ברחוב וגזל ממנו³. אני משער שבשפות אחרות, וגם בדינים אחרים, אין את החילוק הזה

ג עוד בנושא זה – וברובי נושאים שנידונו בהמשך השיעור – ראה שיעור ט' חשון תשס"ז.

ד ראה סה"מ לרמב"ם מל"ת רמד (מויקרא יט, יא) ו' רמה (מויקרא יט, ג).

ה ב"ק עט, ב.

גניבה היא בסתר
וגזלה היא בגלוי.
בשפות אחרות,
וגם בדינים
אחרים, אין את
החילוק הזה –
אבל זהו חילוק
מהותי בתורה

שנה מדברים עליו – ש'נאר א גוטער איז א נואף, נאר א פרומער איז א גלח, נאר א קלוגער איז א גנב' (מי שרק טוב – טוב-לב – הוא נואף, מי שרק ירא, פרום – הוא כומר, מי שרק חכם-פקח – הוא גנב). מסבירים שהם כנגד שלשת הקוים, ימין-שמאל-אמצע, חסד-גבורה-תפארת.

בכלל, במדות הלב הגניבה היא באמצע, כמו בשבע מצוות בני נח^א – איסור ניאוף הוא כנגד החסד, האהבה; הגול הוא בתפארת; והרצח הוא בגבורה, כמובן. גם בעשרת הדברות לפי הסדר הרצח הוא הגבורה, אבל שם דווקא הניאוף הוא התפארת.^ב בכל אופן, בשבע מצוות בני נח הניאוף הוא החסד, כמו בווארט הזה של הרבי ר' בונם – 'נאר א גוטער איז א נואף'. רצח הוא כמובן גבורה, המדה של עשו הרשע. גניבה היא תפארת, כמו שרואים שיעקב אבינו גונב את לב לבן^ג, אבל השרש שלה הוא במוחין. מהו סתר? כמו "הנסתרת"^ד. לעשות משהו בסתר היינו לעשות משהו בחכמה, הוא תוקף את הגב של הנגב – לוקח ממנו בלי ידיעה. מהו גולן? מי שתוקף באמצע הרחוב מישהו – זה מדות נטו. עיקר ההבדל בין גניבה לגזלה שגניבה היא מוחין וגזלה היא מדות, סתם הוא מתרגש. העובדה שבשאר השפות לא מבדילים היא כי אין שם הבדל ברור בין המוחין למדות. דווקא בתורה יש הבדל בין המוחין, שפועלים בסתר יחסית, "הנסתרת", למדות, שפועלות בגלוי, בהתרגשות מורגשת. זהו עיקר ההבדל ביניהם. יש ביטוי 'א יידישע גנב' (בלשון חז"ל "רובא

– אבל זהו חילוק מהותי בתורה, וצריך להתבונן מה ההבדל ביניהן, מה ההבדל הפנימי בין לקחת משהו בסתר לקחת משהו בגלוי.

כאשר מסתכלים בקונקורדנציה בשרש **גנב** הוא כותב שבשאר השפות השמיות השרש הוא בלי ה-נ. נ היא מאותיות **האמנתיו**, אות נוספת בשרש, השער העיקרית של גנב הוא **גב** – זהו המושג גניבה גם בשאר השפות השמיות.

גב הוא גם צד האחור של הגוף – הגניבה שייכת לצד האחור, בדומה להסבר שלנו לגבי המצוה התמידית של "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"^ה, שהיא להתגונן ממה שתוקף את האדם מאחור, בלא מודע. זהו כבר דבר מענין. אם העיקר בשרש **גנב** הוא **גב**, הראש והסוף של השרש, מתבקש לומר שגם בשרש המקביל,

גזל, העיקר הוא **גל** (אף על פי שהז היא לא ג, לא מ-ה**אמנתיו**) – לשון גלוי. זהו בדיוק ההבדל ביניהן, שגניבה היא בהסתר – מאחורי הגב – וגזלה היא בגלוי.

מוחין ומדות

מה עיקר ההבדל ביניהן בנפש? יש ווארט מפורסם של הרבי ר' בונים^ו – שאנחנו ששים

ו ראה אילת השחר למלבי"ם פ"א אות ג.

ז לחיות במרחב אלוקי פ"ז.

ח במדבר טו, לט.

ט הובא בריבוי מקומות בשינויים רבים (הן לגבי בעל

השמועה והן לגבי התכונות השליליות בכללותן והן לגבי שייכותן לתכונות הנפש האמורות, ואכמ"ל) – וראה קול מבשר ח"א אות ב (בשינוי).

י ראה פרוצוף סיפורי הרבי ר' בונים בשיעור י"ד אלול תשס"ד.

יא על ישראל גאות, פכים חביבים פ"ג (עמ' רצב'רצד). ובהרחבה בספר Kabbalah and Meditation for the Nations.

יב **מבחר שיעורי התבוננות** ח"ד עמ' 93.

יג וראה באריכות ח"ב של השיעור – נדפס לקמן.

יד דברים כט, כח.

האישי^כ (כ^א). אכן, אחת התכונות שלומד הרבי ר' זושא מגנב היא צניעות – מדה נשית מובהקת.

"כאילו נוטל נשמתו"

הלימוד שלנו היום נוגע בעיקר בהלכה בסוף פרק א של הלכות גזלה ואבדה, שמתחילה: כל הגזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר "כן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו יקח".

"בצע בצע"כב הוא "גזל גזילה"כג ועל "כל בצע בצע" נאמר "את נפש בעליו יקח". יש כאן עוד דיוק חשוב, נושא גדול בפני עצמו: יש הרבה חילוקים בין גזלה לגניבה – כמו שאמרנו ועוד נרחיב – אבל מה משותף? איזו מלה בלשון הקדש היא גם גזל וגם גונב? קיחה, לקיחהכד. כתוב כאן "[את נפש בעליו] יקח". ה"יקח" הכי חשוב בתורה הוא "כי יקח איש אשה"כה, מצות קידושין שנקראת קיחה, לומדים בה "קיחה" קיחה' משדה עפרון"כז.

(שה"ש ה, א) – אותיות גנב.

כ ברכות סא, א. ראה שפע טל שער שני פ"א. וראה לקול"י על תניא סופ"י (על לשון "צורך גבוה").

כא ואכן, גנבה לשון נקבה וגזל לשון זכר, ולעיתים לבוא "נקבה תסובב גבר" (ירמיה לא, כא). גנבה עולה ס וגזל עולה מ – סוד האותיות ס וים שב"נס היו עומדין" בלוחות (שבת קד, א), סוד אמא עילאה ותבונה, לעתיד לבוא ועולם הבא (ע"ח שמ"ג פ"ג) – המשלימים ל"100, פעמים י, שלמות של התכללות "עשר ספירות בלי מה". גנבה בסתר גזל בגלוי עולה 813 – "ויאמר אלהים יהי אור [אמא עילאה, אור המאיר לעצמו] (בסתר) [יהי אור] [תבונה, אור המאיר לזולתו] (בגלוי)" (בראשית א, ג), וד"ל.

כב משלי א, יט.

כג רש"י שם.

כד וראה רש"י לשמות כט, א שהמשמעות של לקיחה וקיחה זהה.

כה דברים כד, א.

כו קידושין ב, א.

גזלה היא פעולה

זכרית־גברית,
פעולה כוחנית
של "איש דרכו
לכבוש". גניבה,
לעומת זאת,
היא פעולה
נקבית־נשית, כפי
שמוצאים שרחל
גנבה את התרפים

גנבי ישראל ניהו"ט^ט) אבל אין 'א יידישע גזלן' – ליהודי יש יצר הרע של גניבה, במוחין, אבל יצר הרע של גזלה, של אלימות במדות, יש דווקא לגוי.

איפה עוד רואים זאת? בדברי הרבי ר' זושא שלומדים שבעה דברים מגנב"ט. אין מה ללמוד מגולן, אין שם חכמה ואין מוסר השכל, אבל מגנב אפשר ללמוד גם שבעה דברים טובים.

[לכן האותיות שבאמצע

השרשים גנב ורגזל הן נ רז – נ שערי בינה רז מדות?] אפשר לומר שה־נ של גנב היא המוחין, נ שערי בינה, וה־ז של גזלן היא ז"ת, שבע מדות. האותיות ז רנ רומזות גם לזכר ונקבה. ידוע" שבתוך הספירות הזכר הוא בז"ת (המדות) של כל ספירה, בחיצוניות הגלויה והפעילה שלה, והנקבה היא בג"ר (המוחין) של כל ספירה, הפנימיות הנסתרת שלה. יוצא, אם כן, שגזלה היא פעולה זכרית־גברית, כמובן,

שהרי היא פעולה כוחנית של "איש דרכו לכבוש"כח. גניבה, לעומת זאת, היא פעולה נקבית־נשית, כפי שמוצאים שרחל גנבה את התרפים^ט (והרי האשה נבראת מהגב־האחור של

טו ע"ז ע, א) (וראה שם כו, א במעלת "לסטין דארץ ישראל" על "גנבי בבל" – ודוק גם בביצה טו, א "רוב לטטים ישראל ניהו", אף ששם הלשון הכללית היא "גנבו" – ושייך לידון בב"ק נז האם לטטים מזוין הוא גזלן או גנב וראה גם הלכות גנבה פ"א ה"ג ובהשגת הראב"ד שם).

טז. לוח "היום יום" ג' אייר.

יז. ראה מעין גנים ח"ד עמ' קמה וש"ג.

יח. יבמות סה, ב.

יט. בראשית לא, יט. תשע ההופעות הראשונות בתורה של גנבה מופיעות בספור של יעקב ולבן, כאשר מיד אחרי גנבת התרפים על ידי רחל נאמר שיעקב גנב את לב לבן – וכדלקמן עוד – גנבה בהשראה לא־מודעת של רחל. לכן יעקב אומר לרחל (ראה זהר הרקיע לזהר ח"ג ג, ב ובין משמח ח"א ש"ז בתורה "ליל הכלולות") "באתי לגני"

דברי הרמב"ם. שוב, כמו שבחלק הראשון שתי המלים האחרונות עולות אותו דבר כך בחלק השני שתי המלים האחרונות עולות אותו דבר^ט.

מה חמור ממה?

הרבי מדייק^ל מדוע הרמב"ם מביא את הדין הזה – שהוא דין ממש, הלכה בספר משנה תורה, שכולו "הלכות הלכות"^{לא} – דווקא בנוגע לגזלן ולא לגנב. רואים שיש כאן חומרה מסוימת דווקא בגזלה, בפעולה ששייכת למדות ונעשית בפרהסיא, יותר מהגניבה שנעשית בהסתרה. את האמירה הזו צריך לאזן, שהרי יש גם חומרה בגניבה שאין בגזל: בגניבה יש דינים שלא נמצאים בגזל בכלל – תשלומי כפל^{לב} ותשלומי ארבעה וחמשה^{לד}. כשמעידים על גנב שהוא גנב הוא צריך לשלם כפל. זו תשובת המשקל – מחייבים אותו בדיוק כנגד הסכום שהוא רצה לקחת מהחבר בחכמה שלו, בנוסף לחיוב שלו להחזיר את מה שהוא גנב. את אותו סכום שהוא רצה לקחת הוא צריך לתת – ככה מסביר הרמב"ם במורה נבוכים^{לז}. יש עוד דינים בתורה שהם בגדר "מדה כנגד מדה" או "תשובת המשקל"^{לה}. בכל אופן, הדין של כפל – וכל שכן תשלומי ארבעה וחמשה כשמישהו גנב וטבח או מכר שור ושה – בכלל לא נמצא בגזל.

יש גם שאלה לגבי הדין של גונב נפשות: המקור של איסור גניבה עליו דברנו עד כה הוא

יש קיחה בהיתר, ברצון. מה היא קיחה? שאני לוקח ממישהו אחר משהו. טוב לקחת או לא טוב? יכול להיות דבר טוב. כל משא ומתן נקרא מקח וממכר – כל פעולה של מסחר היא מקח, אחד הוא הלוקח.

אבל יש לקיחה אסורה, וגניבה וגזלה הן שתי צורות של לקיחה אסורה – שלקחתי שלא ברשות, נגד הרצון של החבר שלי. זו נקודה חשובה, המלה המשותפת, שכוללת גם היתר ואפילו מצוה בתורה – יש לקיחה של מצוה, לקיחה של רשות ולקיחה של איסור^{לו}, והכל לקיחה, הכל קיחה. הפסוק כאן אומר "את נפש בעליו יקח".

יש פה תופעה יפה, החלק הראשון של הפסוק נגמר "בצע בצע", שתיים מלים שהכתיב שלהן זהה, כל מלה עולה 162, ופעמיים כבר עולה 324, 18, חי, ברבוע^{לב}. החלק השני של הפסוק נגמר "בעליו יקח" – "בעליו" שוה 118 וגם "יקח" שוה 118, בדיוק אותו דבר. כמו שנראה, זהו רמז שמחזק את הווארט של הרבי בפשט

כז מצוה שייכת לנפש האלקית, היתר לנפש הבהמית שמקליפת נגה ואיסור לשלש הקליפות הטמאות (ראה תניא פ"א). קליפת נגה עצמה מעורבת טוב ורע – הטוב שבנגה הוא מקח וממכר רצוני ותקין, הרע שבנגה הוא מקרה בו אחד הצדדים חומד את החפץ של זולתו ומשדל אותו למכור עד שהוא מסכים. לפי הרמב"ם (הלכות גזלה ואבדה פ"א ה"ט ואילך) הקונה עבר על "לא תחמד", היינו שהרע שבנגה נכלל בקליפות הטמאות לגמרי, ולפי התוספות (סנהדרין כה, ב ד"ה "מעיקרא") הקונה לא עבר על "לא תחמד", היינו שהרע שבנגה עולה להכלל ברשות. ארבע הדרגות בלקיחה – מצוה, טוב שבנגה (רשות), רע שבנגה, איסור – מכוונות כסדרן לאותיות שם הוי"ב"ה, המצוה כנגד ה"י (החכמה, בטול לרצון ה'), שרש הנפש האלקית), ואחר כך בסדר יורד עד לרע הגמור שכנגד המלכות ש"רגליה ירדות מות" (משלי ה, ה).

כח **בצע** במ"ק עולה חי ו'**בצע בצע** במ"ק עולה 36 (**חי**), ו ברבוע. בארבע רמות המספר, שכנגד אבי"ע, **בצע** עולה 162 (**בצלם**), היינו שיש כאן פגיעה בצלם אלקים), 9, 18, 36 – סה"כ 225, י"ה ברבוע.

ט כס החבור – "בצע בצע" ועוד "בעליו יקח" – עולה ב"פ (ממוצע) פר דינים, סוד אותיות **מנצפ"ך** הכפולות (ראה ע"ח ש"ח פ"ה מ"ח), כאשר ממוצע כל מלה הוא 140 וממוצע כל אות הוא 40, **גזל** (יש כאן יד פעמים **גזל** – הגזל הוא ביד בעוד הגניבה היא בראש, פגם המוחין, והתיקון הוא על ידי תפילין של יד ותפילין של ראש)!

ל לקו"ש חל"ב קדושים א (השיחה עליה מבוסס העיון) בדבר מלכות והיא יסוד עיקרי לשיעור.

לא לשון הרמב"ם בהקדמת יד החזקה.

לב הלכות גניבה פ"א ה"ד.

לג שם ה"ו.

לד מו"נ ח"ג פמ"א.

לה ארחות צדיקים שכ"ו. ובכ"מ.

כיצד למרות חומרת הזו של גזל אמרו חז"ל שאונאת דברים חמורה מאונאת ממון משום ש"זה בגופו וזה בממונו"^{מג}. לדבריהם, הפגיעה בגוף – עד לנטילת הנפש היא נדירה – ובדרך כלל הפגיעה היא בממון בלבד ("יש הרבה בני אדם שאינם חסרים כל כך"). אכן, כפי שכותב הרבי, פשיטא שלא לכך התכוון הרמב"ם – שהרי זה במקרה שיש רעב כבד, והרמב"ם כותב "כל הגזול", בכל מקרה – עם רעב או בלי רעב. כמובן, לפי הסברא הזו גם אין הבדל בין גניבה וגזלה – שניהם יכולים להביא במצב של רעב לנטילת נשמה. אם כן, לא יכול להיות שהסברא של הרמב"ם היא כמו התוספות.

אחר כך מביא הרבי^{מד} הצעה לפי דברי הרמב"ם עצמו. הרמב"ם כותב – בהלכות הסמוכות להלכה דנן – שגזלה עלולה להביא לידי שפיכות דמים^{מה}. אך קשה לומר כך, כי הרמב"ם כותב, לפי הגמרא, שברגע שאדם גזול הוא נחשב מיד כנוטל נשמתו. הרבי אומר – ודאי פשט – שהחומרה הזו היא לא מפני שהגזל יכול להגיע לשפיכות דמים, אלא כי יש משהו בגזל גופא שנקרא נטילת נשמה. הרבי מציין גם את ההבדל הבולט בלשון – שפיכות דמים לעומת נטילת נשמה (כאשר על שפיכות דמים יש עונש מות ואילו על הגזל שכאילו נוטל נשמה לא כתוב שהוא נענש בנטילת נשמה^{מו}).

נטילת נשמה – הפקעת בעלות בחזקה

אם כן, הרבי שולל את ההצעות להסביר שחומרת הגזלה כנטילת נשמה מכיון שהיא

הלאו "לא תגנבו"^{לז} בפרשת קדשים, אבל המקור של הכל הוא ה"לא תגנב"^{לז} של עשרת הדברות, שמדבר דווקא על גניבת נפשות^{לח}. האם מדובר דווקא בגניבה, כאשר לוקחים משהו בסתר? מה אם אדם גזול משהו – כמו חמאסניק, שחוטף משהו בגלוי – ומוכר אותו? זו מחלוקת אחרונים, מעניינת מאד, האם גם בגזול נפשות יש דין מות. יש מי שאומר^{לט} – חידוש שצריך להבין – שזהו דין דווקא בגונב ולא בגזול. אם כך הדין, זו עוד חומרה גדולה, הנוגעת לנפשות, שיש דווקא בגונב ולא בגזול, אף על פי שדווקא בגזול כתוב שהוא כנוטל נשמה.

אמרנו שגניבה במוחין וגזלה במדות, וזהו גם מקור החומרה של כל אחת מהן: החומרה של המדות שהן בחזקה, אלימות – כמו שנראה עוד יותר בדברי הרבי – ואילו החומרה של הגנבה היא מצד השכל, "חכם להרע"^מ.

ב. "את נפש בעליו יקח"

גזל ושפיכות דמים

כדי להסביר את החומרה של "כל הגזול את חבירו... כאילו נוטל נשמתו ממנו" מציע הרבי שתי הצעות אותן הוא דוחה: ראשית^{מא}, הוא מביא דברי התוספות על ההשוואה הזו בחז"ל, "הגזול לחבירו שוה פרוטה כאילו גזל נשמתו" (בניסוח של התוספות, "גזל" ולא "נטל", שמתאים לפסוק), שמסבירים אותה בנימוק "משום דפעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות"^{מב}. כלומר, לפעמים הגזול גזול מהאדם את הפרוטה האחרונה שלו ובכך גורם לו למות. תוספות מסבירים כך כדי להסביר

מג ב"מ שם – נתבאר באורך בח"ב של השיעור (נדפס לקמן).

מד סעיף ג בשיחה.

מה הלכות גזלה ואבדה פ"א הי"א. וראה באורך ח"ב של השיעור (נדפס לקמן). הרבי מדגיש בשיחה שבעוד הי"ב באה בהמשך להי"א – עיי"ש – ברור מלשון הרמב"ם שההלכה דנן, הי"ג, פותחת ענין חדש.

מו אכן, ניתן לתלות בכך את הדעות שגם גזל הוא בכלל "הרג ואל יעבור" – ראה ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ב ובכרייתא המובאת בחידושי הרמב"ן לכתובות יט, א (וראה אורך בשדי חמד ח"א א"ט עמ' 117) – ואכמ"ל.

לו ויקרא יט, יא.

לז שמות כ, יג; דברים ה, יז.

לח סנהדרין פו, א; מכילתא בחדש פ"ח.

לט ראה ר"פ פערלא על פיוט המצוות לרס"ג ל"ת צאת אותה (ואילך).

מ ע"פ ירמיה ד, כב.

מא סעיף ב בשיחה.

מב ב"מ נח, ב ד"ה "זה".

הפגם של גזל
הוא פגם של לב,
מדות בלי שכל,
פשוט שהוא אדם
אלים. כשאתה
תוקף אותו, לוקח
משהו, כאילו אתה
הורג אותו

עלולה להתדרדר עד כדי שפיכות דמים, אם הוא ינסה למנוע את הגזלה, או שבמקרה של רעב היא עלולה לגרום לו למות.

מה הוא מסביר? שעיקר הפגם של גזל הוא שהגזלן לוקח את "ממון האדם בגזל" ^{מט}, תוקף את

בחזקת יד^{מח} – זהו פגם של לב, מדות בלי שכל, פשוט שהוא אדם אלים. כשאתה תוקף אותו, לוקח משהו, כאילו אתה הורג אותו. נשים לב לעוד משהו לשוני שצריך לתת עליו את

הלב: הקשר בין השרשים **חזק** ו**הזק**, שמתחלפים

בחילוף אותיות הגרון **ח** ו**ה**. מסוכן להיות חזק – כי אז אתה עלול להזיק.

החזק מזיק, כמו שכתוב "אדם מועד לעולם"^{מט}

– החזק, ביטוי של לב- מדות בלי שכל-מוחין,

עלול להזיק. העיקר כאן הוא שער **זק**, לשון זיקה

וקשר לזולת – אם אתה חזק אתה מחזיק בזולת וממילא אתה עלול להזיק לו. החזק מזיק ואם אתה לוקח את ממון החבר בחזקה כאילו לקחת לו חלק מהנשמה.

נקרא בפנים את הקטע הזה – מתוך סעיף

ד בשיחה:

ולכן נראה לומר, שהרמב"ם סבירא ליה, שהטעם ד"כאילו נוטל נשמתו" הוא לא משום שמעשה הגזילה עלול להביא לידי שפיכות דמים [בפועל], אלא מצד גוף לקיחת "ממון האדם בחזקה", בעל כרחו של הבעלים: לקיחת "ממון

האדם בחזקה" אינה רק פעולה של נטילת ממון חבירו, אלא בפועלות זו הוא מבטל ומפיקע את בעלותו של האדם מעל רכושו, ולכן הרי זה "כאילו נוטל נשמתו ממנו". ונלמד מהכתוב "נפש בעליו יקח", שכיון שבעלותו מחפץ זה מופקעת על ידי הגזילה, הרי זה כנטילת נשמתו.

סתם נטילת ממון מהחבר היא גניבה, שבה לא נוגע איך לוקחים את הכסף, אבל בגזלה הפעולה בכח גורמת להפקעת הבעלות שהיא מעין נטילת נשמה. תיכף נראה כאן את המלים של ה'לומדות' בענין, שהרבי לא מביא – חילוק בין איסור פעולה או איסור תוצאה. בכל אופן, הרבי מדייק כאן את המלה "בעליו" – שה"יקח" מתייחס לעצם ה"בעליו" (חושבנא דדין כחושבנא דדין, כנ"ל – רמז מובהק שמחזק את הדיוק של הרבי), לקיחת כוחנית של בעלות האדם. לאדם יש שעון, אותו הוא קנה בהרבה כסף, ומישהו חמד אותו ולקח אותו בחזקה. מה הוא עשה בכך? הפקיע את הבעלות מהאדם הזה. אם הוא יגנוב לו את השעון בסתר – אין כאן פעולה של הפקעת עצם הבעלות. בכלל, בגניבה החפץ נלקח מרשות הבעלים, אך יתכן שנשאר בבעלותו, וגם אם נאמר שהגנב הפקיע את החפץ מהבעלות של האדם, הוא לא לקח בכח את הבעלות שלו – העובדה שהוא צריך להסתתר ולהתחכם כדי לקחת את החפץ מבעליו מוכיחה שיש לו בעלות שצריך להתחשב בה ו'לעקוף' אותה, אבל כשלוקחים חפץ בכח מבטלים-מפקיעים את עצם כח הבעלות.

הפקעת בעלות היא כמו נטילת נשמה – הבעלות היא חלק מהנשמה והפקעת הבעלות נחשבת כנטילת הנשמה. כתוב שממונם של צדיקים חביב עליהם יותר מגופם^{נב} וחז"ל

נ על היחסים בין גניבה וגזל בנוגע ליאוש – מה מהם קרוב יותר ליאוש – ראה ב"ק סו, ב (אלא ששם מדובר במצב בו הבעלים יודע על הגניבה והגזל, וממילא יש לומר שהגזל קרוב יותר ליאוש – משום שהבעלים יודעים עליו – משא"כ גניבה שיכולה להיות בלא דעתו כלל וממילא אין מקום ליאוש מדעת, ואכמ"ל).

נא חולין צא, א.

מז הלכות גזלה ואבדה פ"א ה"ג.

מח הלכות גניבה פ"א ה"ג.

מט בבא קמא פ"ב מ"ו.

את החידוש של הרבי נפתח ספר שאנחנו אוהבים – "קובץ יסודות וחקירות" של הרב אחיקם קשת. בערך "גניבה וגזילה" – שנמצאות אצלו יחד – הוא כותב:

במהותו: חילקו ראשי הישיבות בין גניבה לגזילה, שבגניבה האיסור בפעולת הלקיחה, ובגזילה האיסור הוא בתוצאה שהממון חסר לחבירו [עיון בלומדות יג, מנחת חינוך רכדב-ד]. וכן דן בזה פרי משה גניבה וגזילה ב].

איך אפשר לצייר בצורה פשוטה, אפילו בשביל ילדים בגן, את החילוק הזה? כשאדם יעלה למעלה אחרי מאה ועשרים יעבירו לפניו, כמו סרט, את כל החיים שלו – הוא יראה את כל הדברים הטובים, שהוא מקבל עליהם שכר גדול, והוא יראה גם את כל העבירות עם מה שמגיע עליהן. השאלה היא – אם הוא גנב, מה יראו לו בסרט? אם העיקר הוא הפעולה – יראו לו שהוא עושה פעולה בסתת, חותר במחתרת, משהו גרוע מאד. אבל אם העיקר הוא התוצאה – לא יעשו ענין מכל החכמה שלו, איך הוא הגיע וגנב, אלא רק את התוצאה. יראו לו שהוא גנב, אבל בעיקר יראו כמה מסכן החבר שלו, ממנו הוא לקח ממנו כסף, יראו את החבר בוכה כשהוא מגלה פתאום, אפילו אחרי זמן, שמישהו גנב ממנו כשהוא לא ראה. זו השאלה כאן בלומדות – מה עיקר הגדר של הגניבה או של הגזילה?¹⁷

מפרשים את "בכל מאדך"¹⁸ כ"בכל ממונך"¹⁹ – הבעלות על הרכוש שייכת לחלקים הגבוהים של הנשמה, מקיפי החיה והיחידה (המתגלים בקנייניו של האדם דווקא²⁰).

זהו ווארט של הרבי, שאף אחד לא אומר – משהו פשוט ונכון.

לפי זה הרבי מיישב את כל השאלות שעלו – למה מדובר דווקא בגזול (ולא בגניבה או הזק ממון אחר) ושהדברים נכונים בכל גזל (ולא רק באוקימתות מיוחדות) והוא לא סותר את דברי חז"ל על חומרת אונאת דברים ביחס לאונאת ממון 'סתם' (שאיננה גזל):

וכלל זה הוא בכל הגזול את חבירו שווה פרוטה,

בלי חילוק אם חבירו עני או עשיר. ומובן שזהו רק בגזול חבירו, ולא בגניבה או בשאר אופני אונאת ממון. [ולהרמב"ם לא נכלל זה בהך דבבא מצינא שגדול אונאת דברים מאונאת ממון [דזה בגופו וזה בממונו], שזהו רק באונאת ממון ולא בגזול את חבירו].

ראוי ללמוד את כל השיחה – שיחה מאד יפה של 'נגלה', שרק בסופה, בפסקה האחרונה, הרבי מביא גם את הפנימיות של הענין, הלימוד ממנו לגבי היחס לה' והגאולה.

פעולה ותוצאה

כדי להבין הרבה יותר טוב

נב דברים ו,ה.

נג ברכות פ"ט מ"ה.

נד ראה לקו"ת ברכה ד"ה "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" (צח, ד ואילך); סידור שער התפלה ד"ה זה (יט, ד ואילך). ובכ"מ.

**הפקעת
בעלות היא כמו
נטילת נשמה
– הבעלות היא
חלק מהנשמה
והפקעת הבעלות
נחשבת כנטילת
הנשמה**

**כשאדם יעלה
למעלה אחרי
מאה ועשרים
יעבירו לפניו, כמו
סרט, את כל
החיים שלו – הוא
יראה את כל
הדברים הטובים,
שהוא מקבל
עליהם שכר גדול,
והוא יראה גם את
כל העבירות עם
מה שמגיע עליהן.
השאלה היא – אם
הוא גנב, מה יראו
לו בסרט?**

הפקעת בעלות
בחזקה - פעולה
ותוצאה (הרגשת
הנגזל) שבאות
כאחת - זו חויה
דומה לניתוח
ללא הרדמה, בה
הנגזל מרגיש
שקורעים ממנו
משהו, חלק
מנפשו

הראש של ראשי
הישיבות, ושל
כל הלמדנים
בנוסח הזה, הוא
שצריך להגיע
למשהו שאני
פוסל, למצוא
משהו שאני יכול
לומר עליו 'לא'.
הכל ראש של
'מתנגדות'...

לכאורה, ההסבר של ראשי הישיבות הוא בדיוק הפוך ממה שהרבי כותב. הרבי כותב שעיקר החומר של נטילת נשמה הוא בפעולת הגזלה, ולא בתוצאה שקיימת גם בגניבה ובמוזיק וכו'. אבל ה"קובץ יסודות וחקירות" ממשיך:

[אמנם בצפנת פענח כללי התורה והמצוות (ח"א ד"ה גניבה) כתב בדעת הרמב"ם שהאיסור בגניבה הוא בתוצאה, ושם בד"ה גזל יב כתב שבגזילה יש את שני הדינים יחד – גם פעולה וגם תוצאה].

אנחנו יודעים כמה הרבי אהב את הרוגאטשוב, וכאן דבריו הם אסמכתא מפורשת לדברי הרבי. לפי הדברים שלו אסור לגנוב כי אסור להחסיר כסף מהחבר – האיסור הוא התוצאה של הגניבה, ולא האופן

של הפעולה. גם בגזלה, חייבת להיות תוצאה של חסרון אצל החבר – אחרת זו לא גניבה ולא גזלה. אבל בגזלה יש איסור גם בפעולה, בנוסף על התוצאה – שם יראו לו בסרט איך הוא תקף את הזולת וגם יראו איך הנגזל בוכה שלקחו ממנו משהו. זו בדיוק ההגדרה של הפקעת בעלות בחזקה – פעולה ותוצאה (הרגשת הנגזל) שבאות כאחת (לעומת גניבה, שבסתה, וממילא יש הפרש בין הפעולה לתוצאה, שיכולה להתגלות גם כעבור הרבה זמן). לכן יש כאן נטילת נשמה – זו חויה דומה לניתוח ללא הרדמה, בה הנגזל מרגיש שקורעים ממנו משהו, חלק מנפשו.

בלימוד איני מבין את סברת ראשי הישיבות כאן – ברור, גם על פי פשט, שעיקר המושג גזלה מתייחס לפעולה שנעשית בידי, כמו בפסוק "ויגזל את החנית מיד המצרי"¹². לעומת זאת בגניבה, 'יפה מאד' שהוא חכם – אבל העבירה איננה בתחכום אלא בתוצאה הסופית של חסרון הממון של הזולת.

למדנות חסידית

כמו שאמרנו, יש משהו בחילוק של ראשי הישיבות בין פעולה לתוצאה שלא מסתבר. אנחנו לא לומדים, לא ראשי ישיבה, אז לא חייבים לומר כך. יש כאן משהו כללי בגישה ללימוד (שיתכן שכבר אמרנו בעבר, כאשר למדנו את הלומדות הזו): הראש של ראשי הישיבות, ושל כל הלמדנים בנוסח הזה, הוא שצריך להגיע למשהו שאני פוסל, למצוא משהו שאני יכול לומר עליו 'לא'. הכל ראש של 'מתנגדות'... (על דרך הבדיחה הידועה שיהודי צריך בית כנסת אחד בעיירה אליו הוא לא מתקרב...). הלמדן מרגיש שקל לומר 'כן' – כן, האיסור הוא

דלענין, קובץ הערות עדיב ד"ה "והא" שבגזל (וה"ה בגניבה) יש שני איסורים – מעשה הנטילה בלא רשות ומעשה הקנין (פשיטא שעפ"י תורה הכל נכלל באיסור אחד, "לא תגזל" או "לא תגנבו" – הקנין נכלל במעשה – היינו שיש 'מעשה גדול', עם קנין, ויש 'מעשה קטן', ללא קנין, ודוק). יש מי שהוסיף (משאת משה ב"מ סו ד"ה "ונראה") גם איסור אכילה או הנאה מדבר שאינו שלו (שפשוט שגם הוא נכלל במעשה הגזל או הגניבה), הנלמד ממקור דין גזל לבני נח (סנהדרין נז, ב) – מכל עץ הגן אכל תאכל" (בראשית ב, טז). נמצא, שבמעשה הגזל יש שלשה רבדים, בסוד חשימ'ל מל, הכנעה והבדלה המתקה – עצם לקיחת דבר שאינו שלו (שמכניע ומחסר את חברו), קנין (בו יש מעבר מרשות לרשות נבדלת), הנאה (המתקה) – כאשר בקרקע שאינה נגזלת (סוכה לא, א ועוד), היינו שאין בה קנין, יש רק חשימ'ל (בלי ה"מל" האמצעי, שנוסף על פי סוד), ודוק.

נו שמואל'כ כג, כא. דה"א יא, כג. זהו פסוק המתייחס בהקשר חיובי לעצם הפעולה של חטיפת החנית בכח – ולא למשמעות הממונית שלה (לחסרון הממון אצל המצרי שבבעלותו היתה החנית) – וסיומו גם בנטילת נשמת המצרי שאחז בחנית בתחלה, "והרגהו בחינתו", כראוי לו.

**הראש הזה לא
נכון – לדעתי
התורה לא
חושבת ככה!
התורה לא אומרת
על דין מסוים
שהוא רק זה ולא
זה. בפשט התורה
היא כמו דעת
בעלי-בתים, שכל
מה שאני רואה
נמצא**

'לא תעשוק', 'לא תחמוד'
ו'נזיקין'^א. אבל כעת נסיים רק
את ההלכה ברמב"ם בה עוסקת
השיחה, עם ההסבר של הרבי.
בתחלת ההלכה התכל'ס היתה
שהבעלות של האדם היא חלק
מהנפש וכאשר מישוהו מפקיע
את הבעלות בחזקה הוא בעצם
לקח בחזקה את הנפש. המשך
ההלכה הזו – סיום פרק א
בהלכות גולה ואבדה – הוא:

ואף על פי כן אם לא היתה
הגזלה קיימת ורצה הגזלן לעשות
תשובה ובא מאליו והחזיר דמי
הגזלה תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו אלא
עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה
על השבים וכל המקבל ממנו דמי הגזלה אין רוח
חכמים נוחה הימנו.

כאשר הגזלן רוצה לעשות תשובה עליו
להשיב את החפץ שנגזל, זהו הדין לכתחילה.
בדיעבד, אם החפץ אינו קיים – אם הוא נשרף
או אבד – אפשר להחזיר את דמיו. מה קורה
אם הגזלן שלנו מאד רצה לעשות תשובה, ובא
מעצמו – בלי שנתבע בבית דין וכו' – והניח
את כל דמי הגזלה על השלחן, הכל מרצונו הטוב?
חכמים אומרים למחול לו כדי לעזור לו לעשות
תשובה, ומי שמקבל ממנו את הכסף "אין רוח
חכמים נוחה הימנו". מסבירים^ב שיתכן מקרה
שמדובר בגזלן מפורסם שגזל מרבים וצריך
להחזיר לכל העולם – המון כסף שאין לו –
ולכן צריך לעזור לו לעשות תשובה (השרשים
עזר-חזר מתחלפים בחילוף ע-וה הגרוניות –
הוא להחזיר ועוזרים לו לחזור בתשובה). יש
כאן דיוק בלשון רמב"ם, שלא ראיתי אומרים,
שהוא כותב "ובא מאליו והחזיר דמי הגזלה" –

פעולה, כן, הוא גם תוצאה, הכל
יחד. עיקר הלומדות הוא לשלול
משהו – לומר שרק פעולה,
ולא תוצאה, או רק תוצאה, ולא
פעולה.

בכללות, הראש הזה לא נכון
– לדעתי התורה לא חושבת
ככה! התורה לא אומרת על דין
מסוים שהוא רק זה ולא זה.
בפשט התורה היא כמו דעת
בעלי-בתים, שכל מה שאני רואה
נמצא – הרי "אין לדיין אלא
מה שעיניו רואות"^ג, ורואים גם
פעולה וגם תוצאה, גם זה וגם
זה^ד. למה לומר שזה כן וזה לא?

זו אמירה לגבי כל הלומדות – כל הלומדות
היא חילוק, לומר משהו שהוא כן ומשהו לא.
כשאדמו"ר האמצעי הלך לבקר את רבי עקיבא
איירג הוא כתב במכתב^ה לחתנו, אדמו"ר הצמח-
צדק, ש'אני מתפלל שלא יבקש ממני לומר
חילוק'... בכל אופן, זהו הראש הלמדני-הישיבתי.
רואים שהרוגאטשובר הוא למדן חסידי, שמחבר
בגול את הפעולה והתוצאה. שני סוגי הלמדנות
באים מצד החסד ומצד הגבורה (שני הצדדים
של הדעת) – החסד מחבר וחובק כל והגבורה
מחלקת ומצמצמת^ו.

עזרה לשבים

יש כאן עוד הרבה-הרבה דברים, זהו נושא
גדול וכולל ונשארו עוד הרבה שיעורי בית –
צריך להשלים את הערך של 'גניבה וגזילה',

נט בבא בתרא קלא, א; סנהדרין ו, ב. ובכ"מ.

נח וראה גם במבוא למאמר "מצוות מסירות הנפש"
במלכות ישראל ח"ג.

נט אגרות קודש שלו אגרת כה (עמ' רפג).

ס ההסתפקות בצד אחד בלבד – בלי ראית שני הצדדים,
גם אם יש חלוקה ביניהם – היא כבר למדנות של עשו, "כי
ציד בפיו", שצד ומרמה את אביו בשאלות למדניות (ראה
רש"י לבראשית כה, כז).

סא נקודות מעטות מערכים אלה שולבו לעיל בפרצוף
הנזקין.

סב דברי ר"י בתוס' ב"ק צד, ב ד"ה "בימי רבי נשנית משנה
זו" (הובא בטור ושו"ע חו"מ ס' שו).

הגזלן הרג אותו בלקחת החפץ והחיה אותו בהשבת החפץ - ואז מתכפר לו

ככל יכולתו לתקן את מה שתלוי בו – ולכן עליו לנסות להשיב את הכסף, אלא שעל הנגזל למחול לו (שהרי בלקחת הכסף הזה הוא לא יתקן-יחזיר את מה שנפגם אצלו בנפש בהפקעת הבעלות).

אבל אפשר להסביר עוד שלב – הרבי לא אומר כך בדיוק, אבל כמעט אומר... – שגם כאשר הנגזל מוחל מתכפר לגזול לגמרי. המחילה שלי אומרת שקבלתי את הנשמה שלי בחזרה. כל זמן שאני פגוע ממך – אתה לקחת ממני את הנשמה. ברגע שאני מוחל לך בלב שלם, אתה לא צריך לתת לי כסף בחזרה. את הנשמה שלי ממש אתה לא יכול להחזיר, כי אבד החפץ שנגנב, וכעת אתה רוצה לתת לי כסף במקום – אני מוחל לך את הכסף הזה, ובפעולת המחילה שלי אני פועל כאילו החזרת לי את החפץ בעצמו^{טז}. הרצון להחזיר, מתוך דמעות תשובה וחרטה, מבטא הכרה בבעלות שהופקעה, ואם אני יכול למחול, בלב שלם ואף בשמחה (מחילה במחול)^{טז}, סימן שהבעלות המלאה שלי חזרה ואני 'בעל הבית' על עצמי ועל רכושי – ואז נעשית הכפרה. הדין של כפרה הוא מאד משמעותי (אפשר לרמוז את התהליך כאן באותיות השרש **כפר: כף – כף** הגולן, המחזיר את הכסף; **פא – פה** הבעלים המביע את המחילה, בלב שלם ובשמחה; **ריש** – עלית ה**רש** להיות **ראש**, וד"ל).

סג בעומק, לחפץ הנגזל יש נשמה וגוף. בעוד את הגוף אי אפשר להחזיר, שהרי איננו, את נשמת החפץ אפשר להחזיר – על ידי החזרת הכסף מרצון, מתוך תשובה אמיתית, יחד עם מחילת בעל החפץ, האומרת שקבלתי חזרה את שלי. "מהתעבות האורות נעשו הכלים" (ראה ע"ח ש"ז פ"א) – כאשר חוזרת נשמת החפץ היא 'תמציא' לעצמה גוף חדש להתלבש בתוכו. כלומר, על ידי החזרה מרצון והמחילה השי"ת יסובב שהנגזל שמחל יקבל את שלו ממש, יחד עם פירות ופירות פירות בריבוי מופלג, ודוק. סד דמעות החרטה של הגזלן ושמחת המחילה של בעל החפץ מצטרפות (על דרך המבואר בנעם אלימלך מצורע ד"ה "או יאמר 'זאת תהיה' השני – ובכ"ד – שרגשות ופעולות שני יהודים מצטרפים יחד) לשלמות של "בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדה תקיעא בלבאי מסטרא דא" (עפ"י זהר ח"ג עה, א) – תכלית כל עבודת החסידות (ראה תניא פל"ד ואגה"ת פ"א).

החזיר בפועל, משמע שיש לו את הכסף (לא כמו בשו"ע אדה"ז, בעקבות השו"ע, "וכשבא מעצמו לעשות תשובה וליתן דמים", שמשמע שרק רצה בכך). בכל אופן, אפשר להבין שיתכן שיש לו את הכסף להחזיר לי – אך לא את הכסף להחזיר לכולם. לכן צריך למחול לו, ובכך לעזור לו לעשות תשובה 'בגדול' – הכל "כדי לקרב הדרך הישרה על השבים".

כפרה ומחילה

לכאורה, כל הסיום – לגבי השבה – היה צריך להיות הלכה נפרדת. עיקר השיחה של הרבי כאן הוא ההסבר מה הקשר בין החלק הראשון של ההלכה, שהגזול כאילו נוטל נשמה, לחלק השני, שאף על פי כן לא צריך לקבל תשלום במקרה שהחפץ כבר אבד, למרות שאם החפץ קיים צריך להשיב אותו. הרבי מסביר שאם הגזול גזול את הנשמה כפרה אמיתית תהיה לו רק אם יחזיר את הנשמה. אם החפץ קיים הרי שכאשר הגזול מחזיר אותו – אפילו בלי רצון, גם אם מכריחים אותו – הוא מחזיר בעצם את הנשמה. הגזול הרג אותו בלקחת החפץ והחיה אותו בהשבת החפץ – ואז מתכפר לו.

אבל מה אם החפץ לא קיים? כאשר הוא בא לשלם מעצמו, מסרבים לו כדי לא לסגור את הדלת בפני בעלי תשובה. הרבי אומר שכאשר החפץ לא קיים לכאורה אי אפשר לתקן לגמרי את הפגיעה בנגזל, אך עדיין על הגזול להתאמץ

המחילה שלי
אומרת שקבלתי
את הנשמה שלי
בחזרה. כל זמן
שאני פגוע ממך
- אתה לקחת
ממני את הנשמה.
ברגע שאני מוחל
לך בלב שלם,
אתה לא צריך
לתת לי כסף
בחזרה

עם תחושת הבעלות שלו על החפץ – הגזלן הרגיש ש"להוי' הארץ ומלואה"^{סה}, החפץ אינו של בעליו אלא של ה' שממנו הכל^{סז}, ובא ללמד את הנגזל פרק בעבודת ה' מתוך בטול ושפלות^{סז}... – וכאשר הגזלן 'מוחל' ושב בתשובה השיעור

מצליח וגם הבעלים מוחלים כראוי).

סה תהלים כד, א.

סז דהו"א כט, יד. אבות פ"ג מ"ז.

סז ראה באורך **לב לדעת** מאמר "פרק בעבודת ה'".

עם כל חומרת הגזלה, שהיא כנטיילת נשמה, צריך למחול בשמחה לגזלן כדי לקרב אותו לתשובה

בכל אופן, כך הרבי מקשר בין החלק הראשון, של נטילת הנשמה, לחלק השני, שאף על פי כן רוח חכמים נוחה כשהוא מוחל את התשלום. מפשט דברי הרמב"ם, המחבר את הדברים בהלכה אחת, עולה מוסר-השכל פשוט: עם כל חומרת הגזלה,

שהיא כנטיילת נשמה, צריך למחול בשמחה לגזלן כדי לקרב אותו לתשובה (ברוח חסידית ניתן להוסיף שגם הגזלן, שבא מרצונו להשיב את הכסף, 'מוחל' לבעלים על כך שהרגיז אותו

הַלּוּמֵד עַל חֵנֶת לַעֲשׂוֹת | צִידָה לְדֶרֶךְ

- ◆ גנב גונב מאחורי הגב (בסתר) וגזל הוא בגלוי.
- ◆ גניבה היא פגם המוחין (המאפיין יהודים) וגזל הוא פגם המדות (המאפיין גוים).
- ◆ גניבה היא פגם נשי וגזל הוא פגם זכרי.
- ◆ יש לקיחה של מצוה, לקיחה של רשות ולקיחה של איסור.
- ◆ מצד השכל יש חומרה בגנבה ומצד המדות יש חומרה בגזל.
- ◆ אדם חזק עלול להחזיק בזולת ולהזיק לו.
- ◆ הבעלות שייכת לרבדים גבהים בנשמת האדם והפקעת בעלות בכח היא כנטיילת נשמה.
- ◆ החילוק האם האיסור הוא בפעולה או בתוצאה מומחש ב'סרט' שיראו לאדם אחרי מאה ועשרים.
- ◆ בפשט בגניבה הבעיה היא התוצאה (חסרון ממון) ובגזל גם הפעולה האלימה שמביאה אליה.
- ◆ בגזל הפעולה והתוצאה באות כאחת – לכן הנגזל מרגיש כאילו עבר ניתוח בלי הרדמה.
- ◆ הלמדנות ה'מתנגדית' מחפשת חילוק שיש בו פסילה-שלילה של צד אחד.
- ◆ הלמדנות החסידית מתבססת על התמונה הגלויה לעין – הכוללת את כל הגורמים.
- ◆ בגזל חפץ גזולים-ממיתים חלק מהנשמה ובהשבתו משבים-מחיים אותו.
- ◆ כשאדם מוחל (לגזלן השב מרצונו) – הוא מקבל את נשמתו בחזרה.
- ◆ עם כל חומרת הגזלה, כנטיילת נשמה, על הנגזל לדעת למחול בשמחה לגזלן השב בתשובה.
- ◆ הגזלן בא ללמד את הנגזל "פרק בעבודת ה'" – אך כדי שזה יצליח עליו להתחרט ולחזור בתשובה.

שיעור

הקדמה לספר נזיקין

פרצוף של מזיק

קיצור מהלך השיעור

בלימוד הרמב"ם היומי עברו השבוע לספר נזיקין. מעבר ללימוד הלכה אחת בעיון – כנהוג בשיעור המשפחתי – היתה **הקדמה כללית חשובה** לספר נזיקין: **ניתוח** כללי של כל ההלכות בספר, **פרצוף** כללי של איסורי הנזק לזולת ועוד כמה מבנים שעלו מתוך הלימוד בנוגע **לסוגים שונים של פגיעה בזולת**. יצוין שאלו יסודות המתאימים גם ללומדי **הדף היומי**, העוסקים בתקופה זו במסכת בבא קמא בה נידונות רבות הסוגיות הללו. לחשיבות הדברים בודדנו אותם בפני עצמם מתוך השיעור, שחלקו הראשון נדפס לעיל. כמובן, מטבע הדברים, יש בין שני החלקים השלמות הדדיות חשובות.

תהליך של התדרדרות

כתב הרמב"ם בהלכות גזלה ואבדה פ"א הי"א:

התאווה מביאה לידי חימווד והחימווד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אף על פי שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל, שנאמר "וחמדו בתים וגזלו", ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממנום או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים...

יש כאן סדר של ארבע מצוות לא־תעשה: הכל מתחיל מעבירה על "לא תתאוה"^א –

תאווה היא רק בלב, בלי שום השתדלות בפועל להשיג מהחבר.^ב

מתוך התאווה בא החימווד – הלאו של "לא תחמד"^ג. בחימווד יש כבר השתדלות להשיג את החפץ – שהחומד מפציר בבעלים, מצייע לו סכום גדול בהרבה משווי החפץ, מרבה עליו רעים וכיו"ב.^ד הרמב"ם אומר שהאדם עובר על "לא תחמד" דווקא כאשר הוא משיג את החפץ. בעשרת הדברות בפרשת יתרו יש רק את הלאו "לא תחמד" ובפרשת ואתחנן יש את

- א דברים ה, טז.
- ב הלכות גזלה ואבדה שם ה"ו.
- ג שמות כ, יד.
- ד הלכות גזלה ואבדה שם ה"ט.

נרשם ע"י איתיל גלעד. לא מוגה. שיעור רמב"ם (ח"ב) אור ל"ט' טבת תשפ"ד – כפ"ח.

אפשר לדרוש שאם האדם לא הצליח להשיג את החפץ על ידי שהוא הרבה דמים, הוא מגיע בסופו של דבר לשפיכות דמים

שני הלאומים, "ולא תחמד... ולא תתאוה", סימן שבמשנה תורה מעמיקים יותר בנפש.

התאוה בלב מביאה לחימוד, שהחומד עושה השתדלות להשיג את החפץ בפועל, אבל אם בכל אופן היהודי שהוא חומד חפץ שלו לא מסכים בשום פנים למכור לו – החימוד מביא אותו לידי גזל.

מתאוה באים לחימוד, מחימוד לגזל, ואם גם זה לא עוזר – שהוא מתנגד, לא נותן לגזול – יכול להגיע לשפיכות דמים. אפשר לדרוש שאם האדם לא הצליח להשיג את החפץ על ידי שהוא הרבה דמים, הוא מגיע בסופו של דבר לשפיכות דמים.

אפשר לומר שארבעת השלבים הללו הם כנגד יִהְיֶה-הַיָּהוָה: התאוה היא הִי, כשהיא עדיין נקודה שאינה מתפשטת ומקבלת ביטוי, החימוד הוא ה ראשונה, ההתפשטות של הנקודה לעשות השתדלות להשיג את החפץ, הגזל – שיש בו תקיפה בידים, ביטוי של עצם המדות בכלל ובפרט של מדת הגבורה – כנגד הַיָּהוָה שבשם, ואם התהליך מביא חלילה לשפיכות דמים הוא מגיע עד לֹא-תִתְאוֹה, המלכות, כידוע בדברי הרמב"ם שעיקר תפקידו של המלך הוא לבער רוצחים¹, זהו עיקר הדין של מלכות.

י	לא תתאוה
ה	לא תחמד
ו	לא תגזל
ה	לא תרצח

חלוקת ספר נזיקין

כל המהלך הזה שמתאר הרמב"ם קשור דווקא לגזלה, אבל אלו לא ההלכות הראשונות בספר נזיקין של הרמב"ם. בספר נזיקין יש חמש הלכות:

ההלכות הראשונות הן "הלכות נזקי ממון" – ארבעה נזקי ממון של תחלת מסכת בבא קמא, השור, הבור, המבעה וההבעה. ארבע מצוות שהן ארבעה אבות נזיקין. הרמב"ם מתחיל כמו בחז"ל, שסדר נזיקין מתחיל מבבא קמא. קוראים להלכות הללו "הלכות נזקי ממון" כי כל הדברים האלה הם ממון שלו – לא מזיק בידים אלא הממון שלו מזיק, והוא חייב לשלם את הנזק.

אחרי "הלכות נזקי ממון", שהן תחלת בבא קמא, יש "הלכות גניבה" – רק גניבה, בלי משהו נוסף.

ההלכות הבאות נקראות "הלכות גזלה ואבדה" – משום מה הוא שם גזלה ואבדה יחד, כהלכות בפני עצמן. המכנה המשותף שבשתיהן יש מצות השבה – "והשיב את הגזלה" ומצות השבת אבדה².

החילוק הברור בין גניבה לגזלה – הנושא העיקרי שלנו היום (בח"א של השיעור) – הכי בולט בחלוקת ההלכות של הרמב"ם, ששם אותן בהלכות שונות. יש כאן עוד משהו מענין: הרמב"ם מחלק את ההלכות לפי מנין המצוות. בהלכות גניבה ברמב"ם יש שבע מצוות – שתי מצוות עשה וחמש מצוות לא תעשה. והנה, פלא, בהלכות גזלה ואבדה בדיוק אותו דבר – שבע מצוות, שתי מצוות עשה וחמש מצוות לא-תעשה. יש בהלכות הללו משהו של "שוין בקומתן". בתוך הלכות גזלה הרמב"ם שם גם את הלאו "לא תעשק"³, גם את הלאו "לא תחמד" וגם את הלאו "לא תתאוה". כמו שאמרנו, לפי הרמב"ם "לא תחמד" ו"לא תתאוה" הן שתי מצוות שונות, בעוד לפי עוד ראשונים – כמו

1 ויקרא ה, כג.

2 שמות כג, ד.

3 ויקרא יט, יג.

ה ראה הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ב ה"ד.

לך כסף לסחור איתו, "מלוה להוצאה נתנה"^ג – הכסף כעת שלך, אבל אתה חייב לשלם לו, יש לך מצוה להחזיר לו^ד – או שהוא הפקיד אצלך פקדון. אם אתה כובש את הממון, לא רוצה להחזיר לו את ההלוואה או את הפקדון שלו, זהו עושק. עושק הוא איסור מאד חמור, והוא גם יותר מצוי מגניבה וגולה. הסדר בפסוק הוא "לא תעשק ולא תגול" – קודם יש את הלאו של עושק, שאתה כובש כסף שהגיע אליך בהיתר, לא מחזיר אותו, ואחר כך יש את הלאו של גול^{טו}.

העושק הוא צורת הגניבה של החסד. הכסף הגיע אליך בהיתר – החבר עשה איתך חסד (בהלוואה) או שאתה עושה איתו חסד (כשאתה שומר על הפקדון) – ואתה כובש את החסד, לא מחזיר אותו. חסד הוא כסף (לשון כיסופים)^{טז} – כמו שכתוב^{יז} על "ארבע מאות שקל כסף"^{יח} של אברהם אבינו. יש לך כסף שהגיע אליך בהיתר, ואם תחזיר אותו תקיים מצות עשה (שהמניע שלה הוא אהבה־חסד^{יט}), ואם אתה כובש אותו אתה עובר על לאו של "לא תעשק". איסור עושק מופיע בשני פסוקים^כ, "לא תעשק את רעך" (הנ"ל) ו"לא תעשק שכיר עני ואביון"^{כא}

יג כתובות פד, א. ובכ"מ.

יד כתובות פו, א; ערכין כב, א. ועוד.

טו על השיטות השונות ביחס בין עושק וגזל – הן במנין המצוות והן בחפיפה או השוני ביניהם בדיון – ראה ארבע שיטות בקובץ יסודות וחקירות ערך "לא תעשוק". השיטות שמקורות ביניהם – הסמ"ג (לאים קנו) והסמ"ק (רעא) שמונים אותם כלאו אחד והחינוך (רכח) שאומר שאף שהם שני לאים בכל אחד מהם עובר בשניהם (וראה גם דברי הגר"פ פערלא בדעת הרס"ג לא תעשה נ) – מחדדות את החיבור והקשר בין החסד והנצח, הספירות של קו ימין, "חד אריך".

טז ראה לדוגמה זהר ח"ב קלח, ב; לקו"ת לאריז"ל תהלים פד.

יז זהר ח"א קכג, ב.

יח בראשית כג, טז.

יט תניא פ"ד.

כ עד שהבה"ג וסיעתו מנו אותם לשתי מצוות (לאווין פח ורלה במנין הילדהימר) – ראה בביאור הרי"פ לשהמ"צ לרס"ג ל"ת נ ד"ה "ועפ"ד".

כא דברים כד, יד.

הרס"ג^ט – זו מצוה אחת. נעיר שהרס"ג גם כולל גניבת ממון וגניבת נפש יחד, אבל הרמב"ם מחלק ביניהן. בכל אופן, את כל המצוות הללו – לא לגזול, לא לעשוק, לא לחמוד ולא להתאוות – הרמב"ם כולל בהלכות גזלה, אף על פי שהן מצוות שונות.

אחר כך באות בתור "הלכות חובל ומזיק". מהכותרת רואים שיש שני דברים, "חובל", שחובל בחברו ממש – קוטע את היד שלו, עושה בו איזה מום או נזק – ו"מזיק", שהוא עצמו (ולא ממונו) מזיק לממונו של החבר. גם כאן, כמו בהלכות הקודמות, יש שני דברים, צווי דינים, כמו שנראה – חובל דין בפני עצמו ומזיק דין בפני עצמו. בכל אופן, שניהם נכתבו בהלכות יחד. ההלכות האחרונות בספר נזיקין הן "הלכות רוצח ושמירת נפש".

איך אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו מחלק? כמו השו"ע, לא כמו הרמב"ם. הוא כולל הלכות גזלה וגניבה יחד, וגם מקדים גזלה לגניבה^{כב}. הלכות גזלה וגניבה הן בפני עצמן, אחר כך הלכות נזקי ממון – שהרמב"ם מקדים לגניבה וגם לגזלה – ואחר כך הלכות נזקי גוף ונפש, שזה חובל ומזיק. גם לפני הכל יש לו הלכות מציאה ופקדון, אבדה, שהרמב"ם שם יחד עם הגזלה.

מדות המזיק

נעשה כעת מבנה יסודי, שמתבונן בכל האיסורים הללו של פגיעה בזולת:

חסד: עושק

מבחינת מסוימת הכל מתחיל מהאיסור לעשוק. עושק הוא במצב שממון החבר הגיע אליך בהיתר^{כג}. לדוגמה, החבר הלווה לך כסף, נתן

ט ראה ספר המצוות לרס"ג פ"ו מצוה שמינית וביאור הגר"פ פערלא על פיוט המצוות לרס"ג מל"ת צ.

י ראה סהמ"צ שם מצוה ראשונה וביאור הגר"פ פערלא מל"ת צא.

יא ראה לקו"ש חכ"ה עמ' 454.

יב רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פ"א ה"ד.

מי הגנב בקדושה

בתורה, בין האבות? הגנב הוא יעקב אבינו – "ויגנב יעקב את לב לבן הארמי". הוא גם גנב את דעת אביו, כשלקח את הברכות ממנו. כלומר, דווקא ה"איש תם ישב אהלים", שלא יודע לרמות^כ, הוא הגנב. עוד הוכחה לכך שגניבה היא מוחין היא העובדה שיש עוד עבירה, לאו בפני עצמו^{כב}, של גניבת דעת, של אונאה. דעת היא מח האחור^{כג}, הגב, השער של גנב (כנ"ל בח"א). אין גזלת דעת אלא דווקא גניבת דעת. מי גנב את הדעת? יעקב גנב את הדעת. דעת היא נשמת התפארת^{כד}, היא

בתוך התפארת.

נצח: גזלה

אם הגניבה היא בתפארת, איפה הגזל? בגזל הוא לוקח בחזקה, פחות מהתפארת. הגזל יהיה בספירת הנצח – נצח הוא לתקוף. הנצח בא מהגבורה, "שָׁפַל את ידיו"^{כה} – הביטוי המעשי, לקחת משהו בכח, בריש גלי, הוא בספירת הנצח. יש מי שכותב^{כז} שגנב עובר גם משום גזל, בסוד "איהו [תפארת] בנצח"^{כח}.

כח משלי ל, ד. זהר ח"ב עט, ב.

כט בראשית לא, כ.

ל שם כה, כח.

לא ראה רש"י עה"פ.

לב ספר המצוות לאו רנא; ספר החינוך מצוה שלח.

לג ראה ע"ח שכ"ה פ"א (מ"ב). ובכ"מ.

לד ע"ח כללי מהרח"ו כ; פע"ח שער הלולב פרקים ב"ג.

ע"פ תקו"ד תקון יג (כט, א).

לה בראשית מח, יד.

לו שו"ת הרי"ף קלג (הובא גם בשו"ת הרשב"א ח"ו רפז).

לז ע"ח שער הכללים פ"א, ובכ"מ.

– איסור עושיק בעשיר ובעני, על דרך גמילות חסדים (חסד כפשוטו) שהיא הן לעשירים והן לעניים^{כט}. יש ביטוי של ר' שמעון שקאפ^כ שבניגוד למצוות לא-תעשה בהן "כונת התורה להרחיק את האדם מן העבירה" הרי במצוות לא-תעשה של גולה וכיו"ב "כונת התורה שלא יהיו הנגזל עשוק וכדומה" – האיסור של עושיק הוא הטעם הפנימי של כל איסורי הגזלה והנזק לזולת^{כא}. "לא תעשיק" הוא הכלל הגדול בפרצוף כאן, החסד שהוא "יומא דאזיל עם כולהו יומין"^{כב}.

גבורה: חובל

מה יש בגבורה? חובל. מה

הדין של חובל? חובל חייב בחמשה דברים – נזק, צער, ריפוי, שבת ובשת^{כג}. כתוב בפירוש שחמשת הדברים שהחובל בחברו חייב בהם הם ה"ה גבורות^{כד}. ממש לחבול בחבר – יותר גרוע מגזל, ממש פוצע אותו, חותך לו את היד, ר"ל – שייך לגבורה.

תפארת: גניבה

בח"א של השיעור הארכנו להסביר שההבדל בין גניבה לגזל, כאשר מתייחסים לכח שמניע את האדם, הוא מוחין ומדות, שכל ורגש. אבל בתוך מדות הלב החכמה מתגלה קודם כל

כב סוכה מט, ב.

כג שערי יושר ש"ג פכ"ו ד"ה "ונלענ"ד באמת".

כד בפשטות, כן הוא מצד הנגזל, משא"כ מצד הגזל יש גם מגמה להרחיקו מן העבירה, והיינו התוצאה והפעולה שבגזל – וכנ"ל סוף ח"א של השיעור.

כה ראה זהר ח"ג קג, איב; קצא, ב; ע"ח שכ"ה דרוש ב; פע"ח שער הח"ס פ"א.

כו בבא קמא פ"ח מ"א (פג, ב).

כז לקוטי הלכות חו"מ הלכות חובל בחברו הלכה ב. וראה באורך ובעומק שיעור ר"ח אדר תשס"א.

הוד: מזיק

מה יש בהוד? דין מזיק^{לח}. יש בהלכות הרבה הבדלים בין מזיק לחובל. מזיק יכול להיות על ידי ארבעה אבות נזיקין, נזקי ממון, ויכול להיות שהוא עצמו מזיק בגופו – יש כל מיני צורות של מזיק. לכן הרמב"ם כותב חובל ומזיק – הולך יחד, חובל בגבורה ומזיק בהוד, חובל את הגוף שלו ומזיק את הממון שלו. בכלל, הממון שייך אצלנו להוד בעוד פרצופים^{לט}. אדם צריך לשמור את עצמו ואת ממונו שלא יזיקו – שמירה וזהירות שייכות לקו שמאל^מ, קו הלא־תעשה^{מא}.

יסוד: אונאה

מה יש ביסוד? הכי חשוב, פגם הברית. שם יש אונאה – גם לשון און, כח הגברא של היסוד. אונאה מתחילה מהדעת, כנ"ל, אבל מגיעה ליסוד. האריז"ל מסביר את כל סוד האונאה ביסוד^{מב}. יש אונאת ממון ואונאת דברים, והגמרא אומרת^{מג} שאונאת דברים יותר חמורה מאונאת ממון ומביאה לכך שלשה טעמים, שלש דעות: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: גדול אונאת דברים מאונאת ממון, שזה נאמר בו "ויראת מאלהיך" וזה לא נאמר בו "ויראת מאלהיך".

לח וראה רבינו יונה לאבות פ"א מ"א ד"ה "משה" (השני) שלדעתו כל מזיק עובר משום גזל – יחוד נצח הודו, "תרין פלגי גופא" (זהר ח"ג רלו, א; ע"ח שכ"ז פ"א).

לט ראה המכללה התורנית בספירת הוד (הובא בהרחבות לאיחוד התורה והמדע עמ' 376). ובכ"מ.

מ זהר ח"ב קיח, ב.

מא שם ח"ג קעד, א.

מב ע"ח של"ג.

מג ב"מ נח, ב.

ורבי אלעזר אומר: זה בגופו וזה בממונו. רבי שמואל בר נחמני אמר: זה ניתן להישבון וזה לא ניתן להישבון. הרמב"ם מסכם את כל הדברים האלה בהלכות מכירה פי"ד הי"ח:

גדולה הונויית דברים מהונויית ממון, שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, וזה בממונו וזה בגופו, והרי הוא אומר בהונויית דברים "ויראת מאלהיך", לפי שהדבר מסור ללב. הא למדת כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו "ויראת מאלהיך". וכל הצועק מהונויית דברים נענה מיד, שנאמר "כי אני ה".

הרמב"ם מביא את שלש הדעות של הגמרא אך בסדר הפוך. הוא מתחיל מדעת רב שמואל בר נחמני, שהיא העיקר אצלו; אחר כך מביא את דעת רבי אלעזר; וכשהוא מגיע לדעה הראשונה, דעת רבי יוחנן בשם רשב"י, הוא לא כותב אותה כחומרה ביחס לאונאת ממון, אלא רק כותב שבאונאת דברים כתוב "ויראת מאלהיך" – לא כהשוואה לאונאת ממון, בלי לציין שבה לא כתוב – עם ההסבר שצריך לומר זאת באונאת דברים גופא כי האדם יכול להתנצל ולשקר ש'התכוונתי לטובה, לא התכוונתי בדיבורים שלי לפגוע בו'. זה דיבור בפה, אבל הוא מסור ללב (כדברי אדמו"ר הזקן ש"הדיבור הוא קולמוס הלב"^{מד}), ובכל דבר שמסור ללב צריך לומר "ויראת מאלהיך". כלומר, דווקא את דברי התנא לפי פסוק מפרש הרמב"ם בשונה מאיך שהובאו בגמרא כאן, ואת סברות האמוראים הוא מביא בסדר הפוך (וממילא מדגיש את חשיבות הסברא האחרונה).

שלש הדעות כאן, לפי הסדר בגמרא, הן בסדר יורד: דבר המסור ללב שייך למוחין, לשכל שמאחורי הדיבור, כנ"ל. "זה בגופו וזה בממונו" שייכת ל"תפארת גופא". השאלה המעשית אם הדבר ניתן להשבון או לא שייכת למוטבע, שם העיסוק בתיקון המעשי של העבירה. אצל הרמב"ם, בספר הלכה מעשי, "המעשה הוא

מד ראה סה"ש תש"ב עמ' 122.

עוד לפני שנקודת התאווה מגיעה למחשבה – ישוּת־תאווה הנפש הבהמית בשרשה הלא מודע. במקום הזה הלאו יהיה "לא תשנא את אחיך בלבבך"^{מט} – אם יש אהבה ואחדות ישראל אין אדם מתאווה למה ששייך לחברו אלא רק רוצה באמת שהוא יהיה לחברו האהוב לו כנפשו. ולסיכום:

כתר

שנאה בלב (ישות הנה"ב)

חכמה	בינה
תאווה	חמדה

דעת

אונאת דברים (גניבת דעת)

חסד	גבורה
עושק	חובל

תפארת

גניבה

נצח	הוד
גזלה	מזיק

יסוד

אונאה

מלכות

גניבת נפש

העיקר"^{מה} – לכן טעם ההשבון הוא העיקרי, הטעם המשני הוא הפגיעה בגוף והטעם שכנגד המוחין בכלל לא בא כהשוואה אלא כדבר העומד בפני עצמו ביחס לאונאת דברים.

כל זה היה מאמר מוסגר אחד גדול, שנוגע לסוד האונאה באריז"ל, העוסק כולו בחלוקת היסוד לשלשה שלישים, השליש העליון כנגד המושכל, האמצעי כנגד המורגש והשלישי כגד המוטבע – שלשת הטעמים לחומרת האונאה.

מלכות: גונב נפשות

מה יש במלכות? אם המלכות היא דין רוצח, כמו שאמרנו קודם, "דינא דמלכותא דינא"^{מז} של דיני נפשות, אז בדינים כאן גונב נפשות הוא במלכות. גונב ממון בתפארת וגונב נפשות – מצוה אחרת לפי הרמב"ם^{מז} – במלכות.

כחב"ד: שנאה, תאווה, חמדה וגניבת דעת

אם כן, עשינו כאן עוד מבנה, עוד פרצוף, של עושק-חובל-גונב-גזל-מזיק-מאנה-גונב נפש כנגד שבע המדות.

איך נשלים את המדרגות העליונות בפסוק הזה? את גניבת דעת, שנכללה באונאת דברים, צריך לשים בדעת, כפשוטו. התאווה והחמדה – שהסברנו קודם שהן כנגד י"ה – הן בחכמה ובבינה. ברצון שבכתר נמצא עצם כח המתאווה^{מח},

מה ע"פ אבות פ"א מי"ז.

מו ב"ק קיג, א.

מד סהמ"צ לאוין רמג. וראה חינוך מצוה לו וסמ"ג לאוין קנד. מח כח המתאווה בכתר, ברישא דאין, הוא היולי (אין בגימטריא היולי) – ממנו נמצאת תאווה מצוה וקרבה לה; עליה נאמר "תאות צדיקים אך טוב" (משלי יא, כג), בגלגלתא (התלבשות חסד דעתיק בגלגלתא דאריך, מקור הרצון); תאות היתר מקליפת נגה ("שדין יהודאין") במוחא

סתימאה (התלבשות גבורה דעתיק בחכמה דאריך); ותאות איסור מג"ק הטמאות ("שדין נוכראין"), עליה נאמר "לא תתאוה" (והיא על דרך תאות ילתא לאכילת דבר-אחר, אותה יש להפוך לקדושה, אתהפכא של "טעמין מירו למיתקא" – ראה חולין קט, ב, ובשיעורי ח' ניסן תשנ"ז, סעודת משיח תשע"ו. ובכ"מ), בחכמה דפרצוף הלעומת זה כמבואר בפנים. ארבע המדרגות – מכח המתאווה ההיולי עד לתאות איסור – הן כנגד אותיות יה"וה, על דרך המבואר בח"א של השיעור הערה כז. מט ויקרא יט, יז.

מלכות יהודה

מלכות לממשלה: מלכות היא ברצון וממשלה היא גם בכפיה.

אין הכוונה שרצון העם לבדו יוצר את המלכות. שאם כן, מה עניין מתנת המלכות ליהודה? אלא שהמלך האמיתי כאשר העם מקבל אותו אזי הוא מלך, אבל מי שאינו 'מלך בעצם' לא תעלה ולא תוריד קבלת העם (הדמוקרטיה לבדה אינה יכולה לייצר מלכות). יהודה הוא המלך במהותו (יהודה = 30, "המלכות נקנית בשלשים מעלות". מלך = 3 פעמים יהודה, ממוצע כל אות, חזקה שיהודה המלך), ולכן כאשר "יודוך אחיך" הוא נעשה מלך בפועל.

יהודה נקרא על שם ההודאה, "הפעם אודה את ה'", הוא הודה באמת במעשה תמר וכן דוד הודה בחטאו ואמר "חטאתי לה". ורמז: כאשר $ך = 500$ (חשבון מנצפ"ך), אזי **מלך = "מודה אני לפניך מלך חי וקים"** (כמו "דוד מלך ישראל חי וקים"), ההודאה התמידית. מי שיודע להודות (להודות על הטובה, להודות על האמת ולהתוודות על חטאו) – אליו יודו כולם, "אתה יודוך אחיך".

למלך האמיתי יש 'כריזמה', כמו דוד המלך האהוב, וכך העם נותן בו אמון והופך אותו למלך. אכן, יכול להיות מישהו אחר עם כריזמה, כמו אבשלום שגנב את לב העם, אך כיון שאינו המלך האמיתי הרי קבלת העם לא הפכה אותו למלך. "ועל כן צריכה להיות כל מגמת המלך רק

הַיְהוּדָה אֶתְּהָ יְיָ וְיָדוּךָ אַחִיךָ יְיָךְ בְּעֶרְףְּ אֲבִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּגִי אֲבִיךָ^א.

יש לפרש על דרך זה, דהנה יהודה רומז למלכות כנודע, ופירושו אימתי יש לך מדת מלכות, אם יודוך אחיך, פירוש שאתה מתקבל ומרוצה לעם. לאפוקי אם ח"ו אינך מרוצה להם, לא תוכל לזכות לבחינת מלכות, כי יש כח ביד ישראל להעדה מלכין ולהקים מלכין. ועל כן צריכה להיות כל מגמת המלך רק לטובת ישראל, כיון שהם העיקר בדבר. והוא על דרך אמרם ז"ל אמרו לו הקב"ה למשה, משה רד מגדולתך, כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל, ועכשיו ישראל חטאו אתה למה לי. וזהו מאמר הכתוב וירד יהודה מאת אחיו, פירוש שהם הורידוהו מגדלותו, כפירוש רש"י, והיינו באמצעות הפגם שפגמו במכירת יוסף לזה ירד מגדולתו.

אין מלך בלא עם

"אין מלך בלא עם", אין תוקף למלכות בלא רצון העם והסכמתו, "אם אינך מרוצה להם לא תוכל לזכות לבחינת מלכות!" לעם יש כח למנות את המלך או להסירו. בלשוננו: יש במלכות יסוד הכרחי של דמוקרטיה – רצון העם הוא שנותן למלכות את התוקף, ומלכות המתקיימת בכפיה גמורה (דיקטטורה) אינה מלכות. זהו ההבדל בין

נערך ע"י יוסף פלאי לפי שיעור ש"פ ויגש תשפ"ד. לכל זה ראה עוד שיעור י"ב טבת תשע"ח.

בגדר רש, ללא בטול, "ולרש אין כל [אין בטול כלפי היסוד הנקרא כל]". באצילות המלכות היא "זנב לאריות" ובבי"ע היא "ראש [לשון רש] לשועלים".

אם כן, בשער **רד** שמשמעותו ירידה יש באמת עליה: היינו המעבר מרי"ש לדל"ת, מרש לדל! העליה הזו נעשית על ידי שהיורד נותן לב על ירידתו, מודה ועושה תשובה, ואז הירידה מתהפכת לעליה, עליית בעל התשובה "בחילא יתיר" המגיע למעלה מהצדיק הגמור, והרד הופך להיות טוב גמור.

כאשר דוד חטא, אמר לו נתן הנביא את משל כבשת **רש**. בפנימיות דוד עצמו הפך להיות רש! האות דל"ת, עיקר שמו של **דוד**, הפכה לרי"ש, וכך **דוד** הפך ל**דוד**, לשון "רר בשרו" (שנאמר בטומאת זב). אך כאשר הודה בחטאו ועשה תשובה, הוא עלה מרש לדל ונעשה שוב דוד. מלך המשיח נקרא "בר נפלא". בכל רגע הוא נופל מ־ד ל־ר, מאבד לרגע את גילוי נקודת־הבטול שלו, האחיזה שלו בעולם האצילות כזנב לאריות, ויורד להיות ראש לשועלים בבי"ע. אבל "כי נפלתי קמתיו" – הוא מיד קם לתחיה להיות שוב בסוד ה־ד של הקדושה, ד רבתי של "אחד" בקריאת שמע (ולא "אל אחר" ח"ו).

בימינו יש לדרוש **רד** בהקשר לרדיו, סמל התקשורת המודרנית, **רדיו** אותיות **יוד**. כתוב שקול **רדיא** נשמע מסוף העולם ועד סופו², ויש לדרוש על קול הרדיו, הוא קולה של המלכות (כשם שקול המונה של רומי נשמע בכל העולם). צדיק שקול המלכות דקדושה של מלך המשיח ישמע מסוף העולם ועד סופו (ובגלי הרדיו ישמעו על המשיח) ויהפוך את העולם לטוב (**קול** = ח פעמים **טוב** = **חיים חיים**).

ב יומא כא, א. קול רדיא = 351, משולש הוי' = חצי שבת.

לטובת ישראל! בחטא העגל מאס העם בקב"ה, ולכן אומר ה' למשה "לך רד", אם הם מאסו בי אין צורך בך, הם מאסו במשלח ואין צורך בשליח! אולם בחטא המרגלים היתה מאיסה במשה עצמו, שהרי נאמר "שלח לך, לדעתך" – משה השליח נעשה משלח בעצמו – ולכן לולא יהושע וכלב, אנשי משה (כמו אנשי דוד במרד אבשלום) היתה מלכות משה בטלה ח"ו.

ירידת יהודה

אחרי מכירת יוסף נאמר "וירד יהודה מאת אחיו", ופירושו חז"ל שאחיו הורידוהו מגדולתו. כיון שמלכות יהודה תלויה בהסכמת־הודאת אחיו, לכן הם גם מורידים אותו. כל האחים השתתפו בחטא, אבל רק יהודה 'יורד' ממש! דווקא מפני היותו שייך למלכות, וכעת הוא 'מודח' ממלכותו, זוהי ירידה גדולה. אבל מי שאינו שייך למלכות, גם אם ירד מגדולתו אין זו ירידה כה גדולה.

אכן, דווקא בירידתו של יהודה, נולד אורו של משיח, ירידה צורך עליה. על ידי הירידה והתשובה, הודאת יהודה, נעשית ירידה מלשון מלכות (כמו בשלמה "כי הוא רדה בכל עבר הנהר", וכן "וירד מים עד ים").

ירידה שהיא עליה

שער ירידה הוא **רד**, נוטריקון וראשי תבות **רש דל, ריש דלת**. מוסבר כי ההבדל בין רש ודל הוא בין האותיות **רד** – באות **ר** אין את נקודת־הבטול לנות, ואילו ב־ד יש מאחורי הראש את נקודת־הבטול כלפי האות גימל, "גימל־דלת גמול דלים". ספירת המלכות בהיותה באצילות הינה דלה, "דלית לה מגרמה כלום", אך היא מתקשרת ומתייחדת עם היסוד. אבל בירידת המלכות לבי"ע (בסוד גלות השכינה) אזי היא

— גבורים קלים כאילות... הנתן אמרי שפר —
בשובם מן המלחמה ממהרים מתך קלותם לבשר
בשורות משופרות של נצחון המלחמה...".

חתנה שלוחה

הפירוש הראשון של ראב"ע: אילה שלוחה היא דורון-מתנה (כמו "שְׁלָחִים לבתו אשת שלמה"¹, נדוניה), ומקבל המתנה "נותן אמרי שפר". "אילה שלחה" היא הסיבה, ו"הנתן אמרי שפר" המסובב (היינו שבח והודיה, על ידי השבח באה הודיה). והכוונה על נחלת נפתלי הראויה להיות מתנה שלוחה, וכן כתב רבי אברהם בן הרמב"ם בשם ראב"ע "אילה שלחה שהיא נבחרת להיות שלוחה ונתונה כדורון כלומר משל לטובת נחלתו".

והרמב"ן באר שמנהג המושלים-המלכים לשלוח זה לזה אילים וקושרים כתב הבשורה בקרניהם, כי האיל חוזר למקומו הראשון גם לאחר זמן רב, והכוונה "כי נפתלי שבע רצון ומלא כל טוב וממנו תבא בשורה לכל ישראל כי עשתה ארצו פירות לשבעה". לפי הרמב"ן אילה שלוחה היא שליח המביא בשורה טובה, אך בראב"ע נראה שהאילה היא עצמה דורון. החזקוני מביא פירוש נוסף על נחלת נפתלי: "אילה" לשון מישור (כמו "איל פארן") או לשון אילן (כמו "אילי הצדק"²). "שלחה" היינו נטועה. "אמרי" הינו ענפים (כמו אמיר). כלומר: "מישור ארצו יהא נטוע מענפים הנותנים פירות יפות ומשופרות".

פרצוף הפירושים

ממגוון הפירושים והעניינים יש לעשות מבנה

אילה שלוחה

נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלָחָה הִנָּתַן אֲמִרֵי שְׁפָר.^א
נפתלי אילה שלוחה — על דרך דורון, והמקבל הדורון נותן אמרי שפר. ו"א שאילה רמז לדבורה. הנותן אמרי שפר — רמז לשירת ברק עמה. ואמר נפתלי בעבור נחלתו.

דבורה וברק

הפירוש השני של ראב"ע דומה לפירוש השני ברש"י: "על מלחמת סיסרא נתנבא, ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו', והלכו שם בזריוות... הנותן אמרי שפר — על ידם שרו דבורה וברק שירה". אלא שלפי רש"י "אילה שלחה" היינו בני שבט נפתלי שהיו עיקר באותה מלחמה, ולפי ראב"ע כל הפסוק מדבר על דבורה וברק, "בעבור נחלתו", נחלתו של ברק היתה ב"קדש נפתלי"^ב, וכן דבורה לפי חז"ל היא אשתו של ברק ומשבט נפתלי.^ג

וכן פירש הרד"ק "נתנבא על התשועה שתבוא על ישראל על יד איש משבט נפתלי והוא ברק, ועל יד דבורה, והיא כאילה שהיא קלה ברגליה, ולא אמר איל, כי עיקר המעשה על יד נקבה היה והיא דבורה". והרשב"ם פירש הכל על גבורת בני נפתלי במלחמה "אילה שלחה

נערך על ידי יוסף פלאי, לפי רשימת הרב י"ג טבת תשפ"ד.

א בראשית מט, כא.

ב שופטים ד, י.

ג מדרש תהלים כב "דבורה שבאה משבט נפתלי ועליה אמר יעקב נפתלי אילה שלחה".

ד מלכים א ט, טז.

ה ישעיה סא, ג.

בפנימיות: חסד – פירוש הראב"ע שנפתלי הוא עצמו המתנה, הדורן מהמשלח. גבורה – "אילה שלחה" היינו גבורת בני נפתלי (כלשון הרשב"ם). תפארת – שפר לשון יפי. נצח – בשורת הנצחון. הוד – הודאת המקבל על המתנה, "המקבל הדורן נותן אמרי שפר". יסוד – "אילה שלחה" היינו אילן נטוע (חזקוני). מלכות – איל מישור ("שבט מישור שבט מלכות").

סוד התפלין

מבואר בלקוטי מוהר"ן "שפר זה בחינת פאר בחינת תפילין, וזה נפתלי אילה שלחה, נפתלי אותיות תפלין". נפתלי לשון חיבור, "נפתולי אלהים נפתלתי", וכן תפילין הן חיבור, "וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניך".

"נפתלי-תפלין אילה שלחה" היינו שמצות הנחת תפילין היא שליחות, "אמר הקב"ה לישראל היו מכבדין את המצות שהן שלוחי ושלוחו של אדם כמותו". והנה "האיש מקדש בו ובשלוחו. האשה מתקדשת בה ובשלוחה", ו"שלוחו של אדם כמותו ממש" – בקיום מצות תפילין ה' ממנה אותנו שלוחים לקדש עבודו את כנסת ישראל, וכן אנחנו שלוחי כנסת ישראל להתקדש לה' ("וארשתך לי לעולם" שיש אומרים בכריכת התפילין על האצבע, כמו טבעת קידושיין).

נפתלי אותיות נפת לי (כמפורש במדרש¹), מתיקות והמתקה. החדש של נפתלי הוא אדר, בו "חייב איניש לבסומי בפוריא", להתבשם היינו להתמתק.

נפתלי אותיות נפתלי, "כי נפתלי קמתי". המן הרשע חשב שישראל נפלו, ולבסוף "המן נופל". והנה ו צירופי המן = רשע = נפתלי, זה לעומת זה (= צפת היא קדש נפתלי). "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל", ובאמת "קום בתולת ישראל", שייך למזל בתולה של חדש אלול (המקביל לאדר בלוח השנה).

שליחות נפתלי

נחזור לפירוש העיקרי של ראב"ע: "נפתלי אילה שלחה", הוא עצמו מהווה בשורה ומתנה גם יחד. "הנתן אמרי שפר", המקבל מודה על המתנה. אם כן, יש כאן אור ישר מהנותן למקבל ואור חוזר מהמקבל לנותן, בחינת יחוד זכר ונקבה, כמו שהפסוק עובר מלשון זכר ללשון נקבה (התכללות הנקבה באור יש, בן ד-מה, והזכר באור חוזה, מה ד-בן, סוד היחוד האמיתי בעולם התיקון בין זכר ונקבה). זהו סדר של "ויאמר אלהים יהי אור [אור ישר] ויהי אור [אור חוזר]".

רמז עיקרי בפסוק: "אילה שלחה" היינו בשורת הגאולה. אילה אותיות אליה, "הנה אנכי שלח [שלחה] לכם את אליה הנביא", מבשר הגאולה שהוא הוא הדורן החביב.

התבה "שלחה" עיקרית בפסוק: נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי = ה פעמים שלחה (היינו שלחה פנים ואחור)! שלחה = 7 בחזקת 3 ("שבעתים כאור שבעת הימים").

"נפתלי אילה שלחה" הוא השליח הטוב ביותר (ולכן הוא שנשלח להביא את השטר, שפר-ספר, ביום קבורת יעקב כמובא ברש"י). והנה בפרשת שלח לך, בשליחות משה לתור את הארץ, נשלח למטה נפתלי "נחבי בן ופסי", ואע"פ שהוא חטא גנוז בו דבר טוב: נחבי בן ופסי = אור הגנוז (אור חבוי, נחבי. נחבי אותיות חן

1 תורה מז.

2 תנחומא ויג'ו.

3 במדבר רבה יד, יא.

הסיפור החסידי

ה'בני יששכר' | שני מוחות בראש אחד

רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב נולד בשנת תקמ"ג לאביו, רבי פסח לנגזם, שהיה מצאצאי של רבי שמשון מאוסטרופולי, ולאמו, רחל מינה, שהייתה אחייניתם של רבי אלימלך מליז'נסק ורבי זושא מאניפולי. רבי צבי אלימלך נישא לרבנית חנה מינדל, בת הרב שמואל מציטש. היה מתלמידי החוזה מלובלין ורבי מנחם מנדל מרימנוב, ואחריהם של המגיד מקוז'ניץ וה'אוהב ישראל' מאפטא. קשרים קרובים היו לו עם תלמידי בית-מדרשו של החוזה מלובלין ובראשם רבי נפתלי צבי מרופשיץ ורבי צבי הירש מזידיטשוב. שימש ברכנות בעיירות רבות, פעל להפצת תורת הקבלה ונלחם בחריפות במשכילים. הסתלק בדינוב בח"י בטבת תר"א בגיל 58, והשאיר שלשה בנים ושלוש בנות. בנו רבי דוד מילא את מקומו בדינוב.

סיפר הרבי מצאנז'קלויזנבורג זי"ע: שמעתי מזקני עירנו [מונקאטש], בהיות ה'בני יששכר' אב"ד בעיר והמחוז, הביא לפניו אחד מאנשיו מרשם שכתב הרופא המקומי, לחולה שהיה בביתו. לשאלתו אם לקחת את התרופה, עיין הצדיק במרשם והשיב: "עוד חסר בואחד מסממני הרפואה שצריכים לערב בו". הגיד החסיד זאת לרופא, ובשמעו זאת נזכר כי אכן – שכח לכתוב בתוך הרעצעפט החלק מסממני הרפואה אשר הוא העיקר לרפואת החולה.

נבהל ומשתומם, רץ הרופא לבית המדרש ומצא את רבינו אחרי התפילה. שאלו הרופא: "יאמר נא רבינו, מניין ידע זאת שהחסרתי עוד חלק אחד בתרופה?" ומוכן מאליו כי הרופא [יהודי, אך שאיננו שומר תורה ומצוות], לא הבין בשום אופן היאך הוא ידע זאת ברוח הקודש... פעם אף הגיד כי למד את חכמת נתוח האברים של האדם מספרי חכמת האמת של רבותינו ז"ל, בסדר שיעור הקומה ופרטיו. וכששאלו ממנו איך יכול הוא לתת רפואות לחולים הבאים אליו, השיב "שזהו מברכת היוצר".

אשה אחת היתה רגילה לבוא מדי פעם אל ה'בני יששכר' זי"ע על מנת לתנות בפניו את צרותיה ולבקש את ברכת הצדיק, והוא היה מאציל לה ברכות לרוב. לאחר פטירתו, החלה האשה לנסוע אל ה'צמח צדיק', רבי מנחם מענדיל מוויז'ניץ. כשהגיעה בפעם הראשונה אל ה'צמח צדיק' והגישה לו את הקוויטל וה'פדיון', איחל לה הצדיק ברכות וכל טוב סלה. אמרה האשה: "אה, זה לא כמו הרבי הקודם...". שאל אותה הצדיק למה כוונתה, והיא אמרה לו: "אצל הרבי הקודם, כל מה שביקשתי ממנו רשם בפנקסו!" כידוע שאמרו צדיקים על רבינו, שהיו לו שני מוחות ועל כן היה יכול לכתוב חידושי תורה בעת לקיחת הקוויטלאך, וגם לשמוע את הבקשות. האשה שראתה אותו מקשיב בתשומת לב, ותוך כדי כך כותב בפנקסו, היתה בטוחה שהוא רושם את דבריה. פעם אף היה מעשה, ואשה אחת באה אליו שנית לאחר זמן רב. היא הזכירה לפניו מדבריה הראשונים וביקשה: "ימחול נא הרבי ויביט בפנקסו, שכתב כשהייתי כאן אז...".

כשמדברים על ראש כפול באדם אחד, אי אפשר שלא להיזכר בספר התניא – המדגיש את מלחמת הנפשות הקיימת בכל אדם. והנה, מלבד ההערצה הגדולה שרחש הצדיק לספר התניא, הוא אף צידד בעוז בדבריו אודות "העלאת המידות". אף שרבים מצדיקי פולין (ובהם רבותיו של רבי צבי אלימלך!), סברו שעבודה זו שייכת לכל אדם, טען הצדיק כי בעל התניא צודק, וכל עוד מלחמת הנפשות מתנהלת באדם – איננו יכול להעלות את מחשבותיו הזרות.

גם בלימוד התורה תבע ה'בני יששכר' ראש כפול: את הפסוק "ושבתם וראיתם... בין עבד אלקים לאשר לא עבדו", הוא מפרש כמופנה ללומדי התורה. עובד אלוקים הוא הלומד גמרא וזוהו, ואשר לא עבדו הוא הלומד גמרא בלבד (במאמר מוסגר נעיר, כי הדבר מתאים גם לפירוש התניא לפסוק – משום שהלומד בפנימיות התורה מתמלא בחשק ורצון, וממילא לומד יותר מהרגלו, ונכנס לגדר "עובד" על פי התניא).

גישת הכפילות אצל בעל ה"בני יששכר" משתקפת אפילו באופן ההגיה של שמו – בעוד המנהג הפשוט הוא לקרוא את השם כ"ישכר", נהג הרבי לבטא את שתי האותיות: "יששכר". על דרך הרמז, נוהגים לפרש כי ש' אחת שייכת לעולם הזה ואילו השניה לעולם הבא – ועל כן לא מבטאים אותה. אך אנו נפרש כי שתי הש' רומזות לשני סוגים של בינה, הנקראות בכתבי האריז"ל "אמא עילאה ותבונה". הבינה הנעלית יותר, הכלולה בחכמה, היא היכולת לחדש חידושי תורה עמוקים בסודות הקבלה. זוהי באמת בינה השייכת יותר לעולם הבא שבו מתעלים מעל צרכי הגוף, אך חשובה לא פחות היא התבונה היורדת למעמקי הלב, כדי לעוץ עצה טובה ליהודי בצערו: "מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש תבונה ידלנה". במובן מסוים, גם התבונה הזו היא בגדר של 'עולם הבא' – עולם הבא תמיד אל תוך עולמנו הנוכחי, ומאיר את ההווה באור יקרנות.

הצדיק קרא לספרו "בני יששכר", מפני מעשה שהיה: פעם שאל את רבו החווה מלובלין, מדוע הוא מרגיש הארה מיוחדת בימי החנוכה? החווה ענה לו שמקור נשמתו מיששכר, וכבן לשבט תלמידי החכמים ישב בבית הדין שקבע את חג החנוכה ומצוותיו. בני שבט יששכר נודעו כבעלי חוש מיוחד ל'סוד העיבור' וקביעת לוח השנה, כפי שנאמר בדברי הימים: "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים". גם באסטרונומיה עסק הצדיק, ואפילו כתב ספר בחכמה זו, אך קיים כאן רוברד נוסף: היחוד בין השמש לירח המתגלם בלוח היהודי, מופיע בסיפור ביכולת הצדיק לאחוז יחד בחידושי התורה הנשגבים (שמש), ובצורותיהם של היהודים הפשוטים (ירח).

גם בסיפור השני מחזיק הצדיק בשני ראשים בזמנית: מחד הוא צדיק, מחדש דברי תורה ומנהיג עדה; ומאידך הוא רופא, אסטרונום ומומחה באנטומיה. היחודיות הזו מזמינה אותנו להתבונן בשאלה מאתגרת שהניח פעם התנא פלימו, על שולחן בית המדרש של רבי יהודה הנשיא: מה דינו של אדם בעל שני ראשים? האם הוא מחויב בשתי תפילין של ראש?...

לא נאריך בתגובתו הקשה של רבי לשאלה, ובביאור מחלוקתו עם פלימו (וע"ע במקור הדברים, מאמר "שני ראשים" בספרנו "אדמה שמים ותהום"). כאן רק נאמר, כי שני הראשים מבטאים שתי צורות הסתכלות: 'דעת עליון' לפיה "אין עוד מלבדו", ו'דעת תחתון' המכירה את העולם כנברא המרגיש את מציאות עצמו (אך מתבטל אל האין האלקי המהווה אותו, יש מאין, בכל רגע).

פלימו היה, על פי האריז"ל, גלגולם של לבן הארמי ונבל הכרמלי. על פי דברינו כאן הוא מתקן את הרכושנות והגאווה שאפיינו אותם – בעמידה על קיומה וחשיבותה של המציאות, ובעקשנותו שיתכן, ואף רצוי, להחזיק בשתי הדעות יחד: לתפוס את העולם כזולת בעל משמעות המתייחס לבוראו מבחוץ, ומנהל עמו מערכת יחסים אמיתית המלאה בענווה וביטול.

המדור מוקדש לזכות יערה בלומה תחי' בת מלכה,
מרים ציפורה תחי' בת נעמי גאולה ולינעם שרה
תחי' בת נעמי גאולה - לחיים טובים מלאים ושמחים

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

דברי תורה ליד מכרים גוים?

אנחנו חיים בחו"ל בסביבה מעורבת של יהודים וגוים. לילדים שלי יש מכרים גוים שמגיעים אלינו מעת לעת ולאחרונה כמה מהם בקשו להגיע לסעודת ליל שבת ואף הביעו בפירוש התעניינות ביהדות. באופן כללי, אני מאוד משתדלת לדבר בשולחן דברי תורה פנימיים שנוגעים בנפש האדם, אבל כשהחברים הגוים התארחו אצלנו, לא הרגשתי בנוח 'לחשוף' בפניהם את ה'סודות' שלנו.

אודה לרב אם יואיל להסביר מה נכון לעשות במצב כזה, האם שייך לדבר דברי תורה גם בפני גוים? אם כן, אילו דברים עליו לומר ולהסביר להם?

מענה:

כבר כמה שנים שאנחנו מדברים על 'המהפכה הרביעית' – לימוד תורה לאומות העולם.

'המהפכה הרביעית', באה אחרי 'המהפכה השלישית' – לימוד תורה לנשים. והרמז הוא שיש כאן תפקיד מיוחד דוקא לנשים (את ובנותיך) להפיץ את האמונה הטהורה של תורתנו הקדושה לאומות העולם.

"עז כנמר"

אני נופל הרבה בעזות דקליפה, כיצד אוכל להגיע לעזות מתוקנת - עזות דקדושה?

מענה:

כאשר יש לאדם מדה רעה, כמו עזות דקליפה, קודם כל עליו להתרחק ממנה לגמרי. רק אחר כך, אחרי ההצלחה לבטל את העזות הרעה מהשרש, אפשר לחזור לדרך הממוצעת עם קצת עזות דקדושה במקום שצריך (כפי שמסביר הרמב"ם בהל' דעות). בהצלחה!

בהשגחה פרטית ה' מזמן לך אורחים לא יהודים כדי לקרב אותם ליהדות ואכן כדאי להסביר להם וללמד אותם עניינים מהתורה ובעיקר נושאים הנוגעים לאמונה באל אחד, שלילת אמונת השילוש [גם בדקות] וכן שלילת האסלם לפי רוב הדעות [וכפשוט שלילת דתות המזרח שהינן עבודה זרה ממש לכל השיטות]. כדי להבין את החידוש האמיתי של האמונה באחדות הוי' יש ללמוד (וללמד) את 'מצות אחדות הוי'' (לאחר 'מצות האמנת אלקות') בספר 'דרך מצותיך' של אדמו"ר הצמח-צדק. כמו כן, בכל פסוק בתורה ובכל הלכה בשולחן ערוך ניתן למצוא קשר וזיקה לאחדות הוי' ובפרט בפסוק "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד" הכולל את כל התורה כולה, פסוק שהחיד"א יעץ לרעו הגוי לומר תמיד בכל יום.

אנכי והילדים

המדור לילדי ישראל

אנשים חלופה עטופה

הוא שוהה באכסנייה המקומית. בשעות הערב יקבל קהל, ומי שרוצה לבוא ולהתברך מפיו מזמן!

עד מהרה השתרך תור ארוך של תושבי העיירה ליד דלת מעונו של הצדיק. בין האנשים עמדה בתור לא פחות מאשר... אותה אשה מגדפת. כמובן, היא לא שערה כלל שאותו אדם שכלפיו התפרצה בזעם הוא הוא רבי יצחק.

כשהגיע תורה להפגס פנימה אל הקדש זהה מיד את הצדיק והבינה את עמק טעותה. מראה פניו התחלף לה בפניו של בעלה, זה שעזב אותה לפני חמש שנים לאנחות והותיר אותה עגונה לבדה עם ילדיה (אשה עגונה היא מי שבעלה עזב אותה בלי לתת לה גט, ולכן היא אינה יכולה להנשא לאף אדם אחר). כעת היא קלטה שרק בטעות פרקה את זעמה ברחוב על הצדיק. על האשה נפלה בושה נוראית. היא פרצה בבכי תוך שהיא מבקשת את סליחתו של הצדיק.

הספור הבא מספר על רבי יצחק מוורקא, מגדולי תלמידיו של הרבי מקאצק:

פעם אחת נודמן לו בדרך להפגס לעיירה שבה התגוררו יהודים רבים. הצדיק שם פעמיו לעבר האכסנייה בה אמור היה לשהות באותו יום, וזאת בטורם נודעה ברבים ביאתו למקום. והנה, בהליכתו עברה מולו אשה, התבוננה בו ופתאום פתחה בסדרת גדופים וקללות לעברו: "חצוף, אכזרי, רשע שפמותה. איך אתה לא מתבייש? כן להשאיר אשה וילדים לבדם?". האשה לא הסתפקה בכך – היא הרימה את ידה וסטרה לצדיק על פניו. רבי יצחק לא הגיב. כשסיימה האשה לצעק, המשיך בדרך כאלו לא ארע דבר.

עם מי היא צדקה?

בנתיים עשתה לה השמועה כנפים: הצדיק רבי יצחק מוורקא נמצא בעירנו!

לע"נ חיה שרה בת ר' משה ע"ה נכתב ע"י הרב שילה אופן.

לחשש מתגובת נקמה שתבוא מצדו. יוסף הבחין באותו חשש ומיד הרגיע אותם: אין לי שום טענה נגדכם, אפלו ש"אתם חשבתם עלי רעה". הרי הכל בהשגחה פרטית מאת ה' יתברך, והוא לא עושה שום דבר סתם כן. הכל אצלו מתכנן ולטובתנו – "אל-להים חשבה לטובה".

העין הטובה של הצדיק היא זו שמחפשת לראות בכל דבר את הטוב שמתחבא בו. בתוך העלילה שעבר יוסף מתחבא טוב, וגם אצל האחים שלו, אלו שנהגו בו שלא כשורה, מתחבא הטוב. כן גם האשה הממרמרת על בעלה – היא ודאי לא אשמה.

אמרו צדיק כי טוב

הרבי הר"י צ, בעודו ילד, שאל פעם את אביו, הרבי הר"ש ב: אף – יש לנו אחד; פה – אחד; מדוע עינים יש לנו שתיים? ענה לו אביו: משום שלכל עין תפקיד משלה. עין ימין נועדה להביט החוצה, על הזולת, לחפש ולראות בו את הטוב שבו; עין שמאל נועדה להתבונן פנימה, לתוך עצמנו, בבקרת נוקבת, ולמצא את הדברים שדרושים תקון.

ומה אני עושה כאשר החבר פוגע בי? באותו רגע מתחשק לי להחזיר לו, בדיוק כפי שהוא נהג בי. גם כאשר אני מבליג ומחליט שלא להחזיר לו באותה מטבע – עדין יש לי עליו בקרת. אני

אבל רבי יצחק לא התרגש כלל. הוא מחל לה בלב שלם וברך אותה שתזכה לחזר ולחיות בשמחה, בחיק משפחתה המאחדת.

כשיצאה האשה פנו אליו תלמידיו בפליאה: "רבינו, איך מחלת לה בלב שלם? הרי היא בזתה אותך ברבים!".

ענה ואמר להם הצדיק: "דעו לכם, אותה אשה צעקה – אף לא עלי. היא סטרה על הפנים – אבל לא שלי. הצעקות והסטירה בָּנוּנוּ לַעֲבֹרוֹ שֶׁל בַּעֲלָהּ, אוֹתוֹ היא החליפה בטעות בי. ולו – בעלה – מגיע על מעשיו הרבה יותר מפי! ביחס למה שבאמת מגיע לאותו בעל – ראוי אשה זו להערכה רבה על האפוק וההבלגה שנהגה...".

כִּכְלֵ דְטוֹבָה

אנחנו עדין צועדים בפרשות השבוע עם דמותו של יוסף הצדיק, ה"צדיק יסוד עולם", והפעם נלמד ממנו תכונה יסודית נוספת – **למוד זכות**. יוסף הצדיק ספג מאחיו השפלה גדולה. בתחלה הם זלזלו בו ובחלומותיו, החרומו אותו ולא דברו אתו מטוב ועד רע. אחר כך הם זממו להרג אותו ולבסוף מכרו אותו לישמעאלים תמורת כסף, תוך שהם מתעלמים מתחנוניו ומבקשת רחמיו.

ואז, כאשר התגלה אליהם יוסף וחסף את זהותו האמתית, הם נבהלו. אחרי ההפתעה הראשונית הם התחילו

בְּרַגַע שְׁאֲנִי מְקַבֵּל עָלַי אֶת הַדִּין,
הוא הוֹפֵךְ לַהֲיוֹת חֹסֵד. אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהַכֹּל
לְטוֹבָתִי, וְאֵלֹה הַזֹּלָת – רַחֲמָנוּת עָלָיו.
בְּהַמְשָׁךְ אֶהְיֶה מְסַגֵּל גַּם לְהַתְּבוּנָה עָלָיו
בְּעֵין יָמִין: הוא יְהוּדִי! יֵשׁ לוֹ חֵלֶק אֱלֹהִים
מִמַּעַל מִמָּשׁ! הָאֱמֶת הִיא שֶׁהוא מְאֲנִין
רַק לַעֲשׂוֹת טוֹב. לַפְעָמִים יוֹצֵא לוֹ
בְּטַעוֹת הַהֶפֶךְ, אָבֵל זֶה מִמָּשׁ לֹא הוּא!

שְׁנֹזֶכֶה לְרֵאוֹת אֶת הַטוֹב שֶׁבְּכָל יְהוּדִי!
שִׁבְתָּ שְׁלוֹם וּמְבָרָךְ!

5'

יוֹדֵעַ בְּוַדָּאוֹת שֶׁהַהֲתַנְהָגוֹת שְׁלוֹ הֵיְתָה
פְּסוּלָה, וְלֹא רַק בְּגִלְל שֶׁהוא כְּוֹן אוֹתָהּ
כְּלָפִי.

מִיֹּסֵף הַצַּדִּיק אָנוּ לּוֹמְדִים אֶת
הַעֲקָרוֹן שֶׁעַל פִּיו יֵשׁ לְנֶהֱג בְּמִקְרָים
כְּאֵלֹה. כְּאֲשֶׁר אֲנִי זוֹכֵר כִּי כָּל מָה שֶׁעוֹבֵד
עָלַי הוּא מֵאֵת ה' וְלְטוֹבָה, אֲנִי יוֹדֵעַ
שֶׁהַחֶבֶד שֶׁפָּגַע בִּי הָיָה רַק הַשְּׁלִיחַ.
מִסִּבָּה שֶׁעֲדִין לֹא יְדוּעָה לִי, אֲמוֹר הָיָה
לְקָרוֹת לִי מָה שֶׁקָּרָה. וְהַהֲתַנְהָגוֹת שֶׁל
הַחֶבֶד? מִי שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲנִישׁ אוֹתוֹ יַעֲשֶׂה
זֹאת בְּזִמְנוֹ הַנִּכּוֹן וּבְדַרְךְ הַנִּכּוֹנָה.

למדנות חסידית

היא אחד האתגרים עבור כל מבקש ה' אמיתי. האם מי שנשמתו כוספת לדבקות בה', לתפלה מתוך התבוננות, ללימוד סודות התורה וגם לניגון וריקוד, יכול לחוש בן בית גם בבית המדרש הלמדני? כיצד ניתן למצוא את הנשמה הפנימית גם בדקדוקים הלמדניים של הוויות דאביי ורבא? האם העבודה החסידית הפנימית תתן מבט אחר על העיון בגמרא ובהלכה? הלמדנות הליטאית – שהתקבלה בכל עולם התורה הישיבתי – מבוססת על היכולת לחלק חילוקים דקים בהגדרות כל מושג בתורה, להשתמש ב"סכינא חריפתא" כדי לשייך כל דין לצד אחד או לצד שני במושגים הנידונים. הדקדקנות הזו שייכת לכח הגבורה שבנפש, המצמצם והמחלק. לעומת זאת, המבט החסידי מתאפיין בחסד חובק-כל, השואף לתמונת עולם מלאה ובמובנים רבים גם מציאותית הרבה יותר. הוא לא מסתפק באו-או – הוא רוצה גם-וגם. הוא שואף להקיף את הסוגיא מכל צדדיה, לראות את כל ההיבטים של המציאות, ללמוד את גוף התורה ולגעת גם בנשמתה – והכל באופן המוחשי והנוגע ביותר – ולהרכיב מכל אלו תמונת עולם מלאה, 'פרצוף' שלם.

"מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין". שיעורי הגליון השבוע עוסקים באופן הזה בסוגיות-יסוד של ספר נזיקין של הרמב"ם, תוך נסיון לחשוף את הערך המוסף שמעניק המבט החסידי על החקירות והיסודות הלמדניים של הסוגיות הללו.

מעוניין להפיץ את עלון נפלאות במקום מגוריך?

שלח דוא"ל ל: itiel@pnimi.org.il או התקשר 052-4295164

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?

שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון:

079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים

ג	ל	ע	י	נ	י
ו	א	ב	י	ט	ה
נ	פ	ל	א	ו	ת
מ	ת	ו	ר	ת	ר